

خبرنامه

سال دهم، شماره هشتاد و ششم، اردیبهشت ماه ۱۴۰۱

تأکید پژوهشگاه بر حمایت از برنامه‌های پژوهشی ناظر بر مسائل و نیازهای روز کشور

بزرگداشت فردوسی

میراث جهانی تمدن ایرانی در جهان شاهنامه

پاسداشت زبان فارسی، به مثابه پاسداشت هویت ملی و فرهنگی ایرانیان

شروع ماه مبارک رمضان، در حقیقت عید بزرگی برای مسلمانان است و جا دارد که مؤمنین، ورود این ماه را به هم تبریک بگویند و یکدیگر را به استفاده هرچه بیشتر از این ماه توصیه کنند. چون ماه ضیافت الهی است، در این ماه فقط مؤمنین و کسانی که اهل ورود در این ضیافتند، بر سر سفره پروردگار منان و کریم می‌نشینند. این، غیر از سفره عام کرم الهی است که همه انسان‌ها، بلکه همه موجودات عالم از آن بهره‌مندند؛ این، سفره خواص و ضیافت خاصان پروردگار است.

بیانات مقام معظم رهبری در دیدار با دانشجویان

ثروءشكاه علوم انسانى ومطالعات فرهنگى

ابلاغ حکم دکتر نجفی به عنوان «عضو شورای راهبردی موزه ملی ایران»

حکم دکتر نجفی، رئیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، که پیش از این از سوی معاون وزیر میراث فرهنگی و گردشگری، به عنوان عضو شورای راهبردی موزه ملی ایران منصوب شده بود، ابلاغ شد.

به گزارش اداره کل روابط عمومی وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی، با حکم علی دارابی، قائم مقام وزیر و معاون میراث فرهنگی کشور، دکتر موسی نجفی استاد تمام دانشگاه و رئیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی به عضویت شورای راهبردی موزه ملی ایران منصوب شد.

در بخشی از این حکم آمده است:

شورای راهبردی به منظور نهادینه سازی فرهنگ مشارکت و استفاده از خرد جمعی و با هدف افزایش اثربخشی و کارایی و ایجاد انسجام و یکپارچگی در برنامه های کلان، تقویت همکاری و بهره مندی از ظرفیت های فکری و علمی، تشکیل می شود.

با سپاس و قدردانی از قبول همکاری، انتظار دارد در اجرای راهبردهای کلان وزارت میراث فرهنگی، گردشگری و صنایع دستی مبتنی بر تغییر، تحول، توسعه و فناوری و تحقق اهداف و مأموریت های شورا با همکاری سایر اعضای ارجمند و مدیریت محترم مجموعه اهتمام جدی به عمل آورید.

گزارش مشرق نیوز در مورد فضای آموزش عالی کشور و ...

بسیج توان و ظرفیت پژوهشگاه در جهت تولید محتوای علمی و احیای تمدنی کشور

وبگاه مشرق نیوز در گزارشی پیرامون فضای آموزش عالی کشور به مسائلی اشاره کرده و به کاربردی تر کردن علوم انسانی و مسئله‌مندسازی آن در نسبت با دغدغه‌ها و چالش‌های امروز تمدن اسلامی-ایرانی از نگاه دکتر نجفی، رئیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی پرداخته است. در این گزارش همچنین به حواشی انتخاب دکتر موسی نجفی، پرداخته شده که خود از استادان و اعضای هیأت علمی این مرکز به‌شمار می‌رود و به‌خوبی با نقاط ضعف و قوت پژوهشگاه آشنایی دارد. در ادامه گزارش مشرق نیوز از نظر تان می‌گذرد:

موسی نجفی، نامی است که اهالی علوم انسانی در کشور ما به خوبی می‌شناسندش و حتی اگر به لحاظ سیاسی و اعتقادی در نقطه مقابل او باشند، معمولاً به این اذعان دارند که او یکی از اهالی اصیل این حوزه است که به پشتوانه مطالعاتی قوی خود، حرف برای گفتن دارد. او از معدود استادان علوم انسانی در کشور ما که صاحب نظریه است و در باب تمدن ایرانی-شیعی، هم مکتوبات گسترده‌ای دارد و هم استدلال‌های قابل تأمل.

نواده مرجع بزرگ دوران مشروطیت در اصفهان، آقا نجفی اصفهانی، علاوه بر کار علمی، سال‌هاست که در زمینه تربیت نیروی آکادمیک که مانند خود او به بحث تمدن ایرانی-شیعی علاقه و تعهد داشته باشند، مشغول است. در فضای آموزش عالی ما که به هر دلیل، نوعی سکولاریزم و لیبرالیسم آشکار و نهان بر ذهنیت استادان غالب است، دکتر نجفی از همین بابت انگشت‌نما و طبعاً مورد خصومت و تقابل بوده است. از همین رو، وقتی در تابستان گذشته، نام او به‌عنوان گزینه اصلی ریاست پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، جایی که نجفی سال‌ها به تدریس مشغول است، مطرح شد، انگشت‌ها روی ماشه رفت تا در یک عملیات روانی-تبلیغاتی هماهنگ، از قرار گرفتن قریب‌الوقوع یک تندروی آکادمیک بر رأس این مجموعه اعلام خطر کنند.

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی یکی از مراکز اصلی تولید محتوای علوم انسانی در کشور است و برای لیبرالیست‌ها از دست رفتن این سنگر، ضربه‌ای دردآور و راهبردی محسوب می‌شد. طبق این تبلیغات، دکتر نجفی (از متفکرانی که رهبر انقلاب عنایت ویژه‌ای به مکتوبات او در حوزه تمدن ایرانی-شیعی دارد)، قرار است با داس در رأس پژوهشگاه قرار بگیرد و همه نیروهای را که از لحاظ سیاسی با طرز فکر او متفاوت هستند، درو کند و فضای علمی و فرهنگی بسته و مرده‌ای را بر این مرکز مهم علوم انسانی کشور حاکم سازد.

اما وقتی در نهایت دکتر نجفی از سوم بهمن سال گذشته رسماً سکان مدیریت پژوهشگاه را در دست گرفت، همه تبلیغات و عملیات روانی مخالفان سرسخت خنثی شد. نه تنها خبری از داس و درو و بگیر و ببند و بستن نبود، که این استاد کهنه‌کار و صاحب‌ایده در علوم انسانی، ضمن دراز کردن دست همکاری با طیف‌های مختلف فکری در پژوهشگاه، خط قرمز خود را صرفاً خطوط قرمز اصلی انقلاب، یعنی ولایت و امنیت ملی اعلام کرد. طبق این میثاق، هر یک از نیروهای آکادمیک رسمی پژوهشگاه، با هر طرز فکری، اگر نسبت به رعایت حریم این خطوط قرمز متعهد باشند، درهای پژوهشگاه به روی آنان باز است و امکانات مجموعه برای کار علمی در اختیار آن‌ها خواهد بود. از این رو، برعکس تبلیغات شدید قبلی مبنی بر ملتهب شدن فضای این مرکز آموزش عالی با حضور نجفی، کم‌ترین تنش و التهابی در فضای کار و اقدامات علمی آن ایجاد نشد.

جالب این‌جاست که از قضا، این لیبرالیست‌ها و غرب‌گرایان حاکم در فضای آموزش عالی کشور بوده‌اند که با تفکر انحصارطلبانه همواره به‌دنبال یک‌دست کردن فضای آکادمیک با همفکران و هم‌حزبی‌های خود بوده‌اند و ماجرای کذایی «بورسیه‌ها» که حمله به آبرو و اعتبار بسیاری از افراد بود و در نهایت پوچ و جعلی بودن آن اثبات شد، دست‌پخت همین انحصارطلبی و تمامیت‌خواهی در ابتدای دولت روحانی بود.

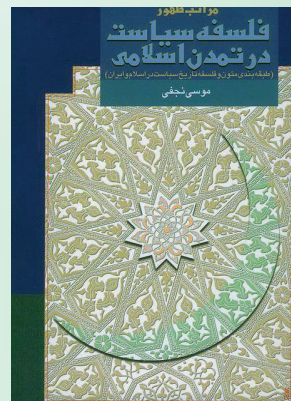
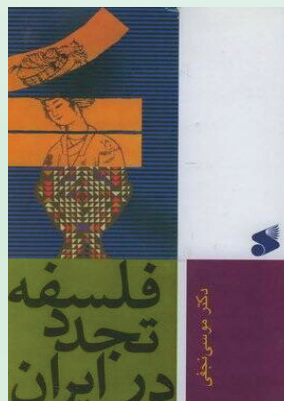
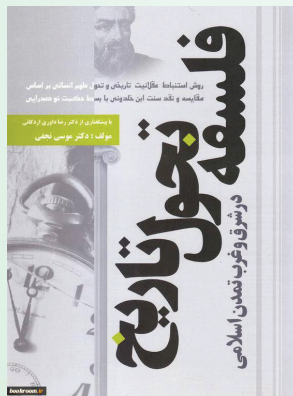
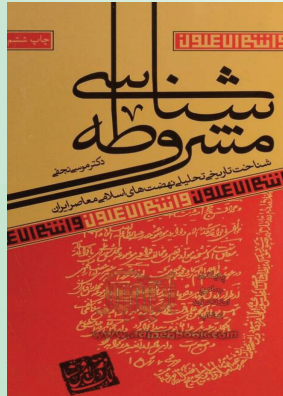
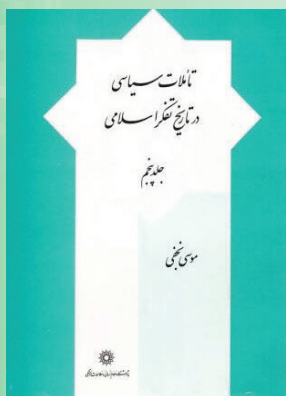
با این حال، آن‌ها همواره چهره‌های وابسته به انقلاب را به تمامیت‌خواهی متهم کرده‌اند. البته، از سوی دیگر، رئیس جدید پژوهشگاه در اقدامی انقلابی، همکاری پژوهشگاه را با تمام نیروهایی که بدون داشتن مدرک علمی مرتبط و بدون در دست داشتن پروژه‌های علمی منطبق با خط مشی آکادمیک پژوهشگاه، از حقوق، مزایا و امتیازات استفاده می‌کردند و هیچ ارتباط سازمانی رسمی هم با آن مرکز نداشتند، قطع کرد. بیشتر این افراد، چهره‌های سیاسی نزدیک به دولت‌های یازدهم و دوازدهم بودند که به پاداش همسویی و هم‌راستایی با دولت، برای آن‌ها در پژوهشگاه کارسازی شده بود و عملاً نه وقت و توان و نه حتی اراده کار علمی نداشتند. این اقدام، در جهت بهینه‌سازی و عادلانه کردن هزینه‌کرد بودجه و اعتبارات پژوهشگاه بود که علی‌الاصول باید برای کار هیأت علمی و دانشجویان و کارمندان رسمی پژوهشگاه هزینه می‌شد.

از آن‌جا که انتصاب دکتر نجفی به ریاست پژوهشگاه در مقطع زمانی نزدیک به پایان سال بود، در یک اقدام انقلابی و مردمی دیگر، با دستور رئیس جدید، به واسطه تنگنای بودجه‌ای و تأمین نشدن همه اعتبارات این مرکز، عیدی و پاداش همه کادرهای «مدیریتی» پژوهشگاه و در رأس آن، رئیس و معاونان او، لغو شد. نجفی برای این که انقلابی و مردمی بودن را صرفاً در حرف و شعار نگه ندارد، دستور داد که تمام امکانات رفاهی مرتبط با پژوهشگاه، در اختیار تمام پرسنل قرار بگیرد.

باز هم با وجود تبلیغات سوء قبلی، مبنی بر اقتدارگرا و خودرأی بودن موسی نجفی، رئیس جدید پژوهشگاه با هدف هر چه دموکراتیک‌تر اداره شدن پژوهشگاه، تلاش کرد در همین چند ماه با برگزاری همه شوراها و جلسات به تعویق افتاده، بخش‌های مختلف مدیریتی دانشگاه را به اعضای هیأت علمی، با سلیق و تفکرات سیاسی مختلف تفویض کند. نکته مهم دیگر در مشی مدیریتی این مدیر آکادمیک انقلابی این است که از آن‌جا که به لحاظ رزومه علمی، سابقه تدریس و کارنامه تالیفی «واقعی» و «عینی»، بر اساس سلسله مراتب رشد کرده و بعد از سال‌ها تدریس در پژوهشگاه و تشکیل پژوهشکده اندیشه و تمدن اسلامی در آن، به‌صورت طبیعی برای مدیریت پژوهشگاه مطرح شد، وامدار هیچ زدوبند و توصیه و داد و ستد پشت‌پرده‌ای نبوده، و از همین‌رو، با نوعی اعتماد به نفس، برنامه‌ریزی برای بازبینی در آیین‌نامه ارتقاء و شیوه‌نامه ترفیع اعضای هیأت علمی را با تمرکز هر چه بیشتر بر عملکرد علمی افراد، در دستور کار قرار داده است.

مضافاً این که، در جهت هر چه بیشتر پیوند زدن تئوری و عمل، به‌دنبال آن است که توان و ظرفیت پژوهشگاه را در جهت حضور فعال‌تر جهت تولید محتوای علمی در راستای احیای تمدنی کشور بسیج کند. به عبارت دیگر،

کاربردی‌تر کردن علوم انسانی و مسئله‌مندسازی آن در نسبت با دغدغه‌ها و چالش‌های امروز تمدن اسلامی-ایرانی رؤیای قدیمی دکتر نجفی است که قصد دارد تا حد امکان آن را عملی کند.

در دیدار رئیس پژوهشگاه با اعضای هیأت علمی پژوهشکده‌های مطالعات فرهنگی و ارتباطات و اخلاق و تربیت مطرح شد:

لزوم مشارکت اعضای هیأت علمی جهت اصلاح آئین‌نامه ارتقاء و شیوه‌نامه ترفیع

دکتر موسی نجفی، رئیس پژوهشگاه و دکتر یحیی فوزی، معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی پژوهشگاه ۲۰ اردیبهشت ماه، با اعضای پژوهشکده‌های مطالعات فرهنگی و ارتباطات، و اخلاق و تربیت دیدار و گفت‌وگو کردند.

در ابتدای این دیدار، دکتر نجفی با اهداء سلام و درود بر پیامبر گرامی اسلام (ص) و اهل بیت علیهم السلام و خوشامدگویی به اعضای حاضر در جلسه، اظهار امیدواری کرد برگزاری این جلسات ضمن امکان طرح مستقیم مسائل مختلف علمی و اداری از سوی اعضای پژوهشکده‌ها، منجر به بهبود وضعیت پژوهشی و اداری و شکل‌گیری محیطی پرنشاط و به‌دور از اضطراب و در شأن یک مؤسسه پژوهشی از یکسو و ارتقاء سطح برنامه‌های پژوهشی و آگاهی از مسائل مختلف پژوهشگاه از سوی دیگر شود.

شرایط و زمینه‌های تحقق اهداف و مأموریت‌های پژوهشکده‌ها و مراکز پژوهشی پژوهشگاه

سپس دکتر سیده زهرا اجاق، رئیس پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ضمن معرفی گروه‌های این پژوهشکده شامل: ارتباطات و علم و فناوری؛ ارتباطات، فرهنگ و سیاست؛ و مطالعات فرهنگی و اعضا و برنامه‌های پژوهشی آنها، ثمره برگزاری این دیدار را علاوه بر افزایش انگیزه در انجام برنامه‌های پژوهشی همکاران، تقویت روحیه همدلی و نگرش مثبت دانست. دکتر اجاق بهبود شرایط سخت‌افزاری از جمله تأمین فضای مناسب برای انجام فعالیت‌های پژوهشی و اداری اعضای هیأت علمی این پژوهشکده؛ درخواست جذب اعضای جدید برای گروه‌های پژوهشکده؛ تسهیل امکان اجرای طرح‌های پژوهشی کارفرمایی برای سایر نهادها و مؤسسات اجرایی کشور از قبیل وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، صدا و سیما و سایر دستگاه‌ها و نهادهای علمی و اجرایی کشور؛ و نیز فراهم کردن شرایط و تسهیل برگزاری نشست‌ها و سخنرانی‌های مختلف با حضور استادان خارج از پژوهشگاه را از درخواست‌های اصلی برای فعال‌تر و گسترده‌تر شدن زمینه‌های فعالیت این پژوهشکده به‌منظور تحقق اهداف و مأموریت‌های در نظر گرفته شده برای آن برشمرد.

در ادامه جلسه اعضای پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات نیز ضمن ابراز خرسندی از برگزاری این دیدار از سیاست‌ها و رویکردهای مدیریت پژوهشگاه در ایجاد فضای مطلوب پژوهشی به‌ویژه تسهیل و تسریع در انجام فرایندهای برنامه‌های پژوهشی با تدوین شیوه‌نامه جدید پژوهشی، نکات و مسائل مختلف علمی و اداری خود را در محورهای مختلف مطرح کردند، ازجمله: ایجاد دسترسی به مقالات و آثار علمی در پایگاه‌های مختلف به‌ویژه Jstor، Web of Science و سایر پایگاه‌های معتبر؛ تهیه نرم‌افزارهای مخصوص ترجمه متون علمی به زبان‌های بین‌المللی؛ تسریع در فرایند بررسی درخواست تبدیل وضعیت اعضای هیأت علمی؛ درخواست احتساب هزینه‌کرد مربوط به مطالعات کمی مانند تهیه پرسشنامه برخط (آنلاین) و ... در شیوه‌نامه اعطای اعتبار پژوهشی

(گرنه)؛ پیشنهاد برگزاری برنامه‌های مراسم هفته پژوهش به شکل همایش ملی؛ اهمیت مسئله برندسازی و معرفی فعالیت‌ها و برنامه‌های مختلف پژوهشگاه به جامعه، سازمان‌ها و دستگاه‌های اجرایی کشور از یکسو و مجامع و مؤسسات علمی بین‌المللی از سوی دیگر؛ مسائل مربوط به حوزه انتشارات پژوهشگاه به‌ویژه رفع مشکلات شبکه توزیع کتاب؛ مسائل مرتبط با کتابخانه به‌ویژه ضرورت عودت کتاب‌ها از سوی اعضا در مورد کتاب‌های کم‌یاب؛ درخواست اصلاح شیوه‌نامه ترفیع در ارتباط با احتساب و ذخیره امتیاز بندهای مختلف غیر از بند مقالات علمی-پژوهشی برای تبدیل به پایه و ابلاغ امتیازات اخذ شده عضو متقاضی.

ابعاد مختلف شیوه‌نامه جدید پژوهشی و امکان ارائه برنامه‌های پژوهشی متنوع

رئیس پژوهشگاه با تشریح ابعاد مختلف شیوه‌نامه جدید پژوهشی برای ارائه برنامه‌های پژوهشی به‌ویژه برنامه‌های پژوهشی مشترک، پیشنهاد و ارائه برنامه‌های پژوهشی گروهی به‌صورت میان‌رشته‌ای با مشارکت پژوهشکده‌ها و مراکز مختلف پژوهشگاه را از ویژگی‌های برجسته این شیوه‌نامه برشمرد که اعضای پژوهشکده‌ها و مراکز مختلف پژوهشگاه به‌ویژه پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات با توجه به ماهیت رشته و گرایش‌های خود می‌توانند با پیشنهاد موضوعات مختلف، نقش مؤثری در پرداختن به مسائل و چالش‌های پیش‌روی کشور داشته باشند. دکتر نجفی ارائه برنامه پژوهشی فردی نوع «ب» را نیز از جمله دیگر ویژگی‌های این شیوه‌نامه دانست که هدف از آن ترویجی‌سازی و برقراری ارتباط بیشتر و مؤثرتر میان دانشگاهیان و اندیشمندان علوم مختلف به‌ویژه پژوهشگران حوزه علوم انسانی با مردم و جامعه ضمن فعالیت در فضای مجازی و تولید محتوای علمی-آموزشی بوده است. رئیس پژوهشگاه بر اهمیت و جایگاه مهم فعالیت در فضای مجازی در برنامه‌های پژوهشگاه تأکید کرد و گفت: به‌دلیل تناسب فعالیت‌ها و مأموریت‌های در نظر گرفته شده برای پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات، ضرورت دارد این پژوهشکده در این بخش فعال‌تر بوده و نقش پررنگ‌تری ایفا کند. بر این اساس رئیس پژوهشگاه مقرر کرد با توجه به ضرورت ایجاد کانال در پیام‌رسان‌های مختلف به‌منظور انعکاس مباحث پژوهشی و علمی اعضای پژوهشگاه، دکتر اجاق و دکتر ساعی برنامه و ساختار پیشنهادی خود را ضمن هماهنگی با معاونت کاربردی‌سازی علوم انسانی و فرهنگی و مدیریت‌های زیرمجموعه آن به‌ویژه مدیریت ترویج دستاوردهای پژوهش‌های علوم انسانی جهت طرح در شورای پژوهشی پژوهشگاه ارائه دهند.

لزوم توجه به سیاست‌ها و برنامه‌های پژوهشگاه در برگزاری نشست‌های علمی

دکتر نجفی با اشاره به سیاست‌های راهبردی و برنامه‌های کلان پژوهشگاه در دوره فعلی به‌ویژه در زمینه به‌کارگیری نیروهای داخل پژوهشگاه در مدیریت‌ها و بخش‌های مختلف ازجمله هیأت ممیزه و نشریات پژوهشگاه، ضمن تشریح رویکرد و برنامه‌ریزی صورت گرفته برای افزایش کیفیت سخنرانی‌ها، نشست‌ها و همایش‌هایی که در پژوهشگاه برگزار می‌شود، مجدداً تأکید کرد: یکی از شاخص‌های مهم در برگزاری نشست‌ها و همایش‌ها این است که برآمده از فرایندهای طبیعی پژوهش‌ورزی اعضای هیأت علمی داخل پژوهشگاه و منبعث از مسائل و پژوهش‌های ناظر به مأموریت‌های پژوهشگاه باشد و ضرورت دارد سیاست‌های پژوهشگاه در این زمینه در دعوت از سخنرانان سایر مؤسسات و مراکز علمی مورد توجه جدی قرار گیرد.

ضرورت اتخاذ نگاه ملی در مسئله همسان سازی و اولویت برقراری عدالت اجتماعی

رئیس پژوهشگاه با تشریح وضعیت بودجه پژوهشگاه در سال ۱۴۰۰ و اختصاص کمترین مقدار به پژوهشگاه در میان مؤسسات پژوهشی، مسئله همسان سازی و اجرای آیین نامه تمام وقت ویژه اعضای هیأت علمی را از جمله چالش های ایجاد شده برای پژوهشگاه در سال گذشته برشمرد که در کنار برنامه ها و سیاست های مالی مدیریت پیشین پژوهشگاه منجر به ایجاد وضعیت و شرایط بسیار نامناسب مالی و ایجاد بدهی های متعدد بالغ بر ۱۴ میلیارد تومان شده بود.

دکتر نجفی گفت: پس از قبول مسئولیت ریاست پژوهشگاه، تلاش شد با اصلاح هزینه ها از یکسو و جذب بودجه به شکل های مختلف از سوی دیگر، بخش عمده ای از دیون پژوهشگاه تسویه شود. رئیس پژوهشگاه علاوه بر ضرورت اجرای ابلاغ مصوبات نهادها و مؤسسات بالادستی در بحث همسان سازی حقوق اعضای هیأت علمی، گفت: با پیگیری مسئولین پژوهشگاه اجرای بخش اول همسان سازی صورت گرفته اما ضرورت دارد با اتخاذ نگاه ملی و توجه به مشکلات و چالش هایی که این موضوع در سطح کشور ایجاد می کند، ضمن توجه به وضعیت اقتصادی سایر اقشار جامعه به ویژه معلمان، کارگران و اقشار مختلف جامعه، قشر دانشگاهی کشور با همدلی و انسجام با همه مردم در تحقق عدالت اجتماعی و پیشرفت کشور و گذر از چالش های مختلف پیش رو با مسئولین کشور همکاری داشته باشند.

تناسب فعالیت ها و مأموریت های پژوهشگاه ها با مسائل و نیازهای جامعه

در ادامه جلسه، دکتر سید روح الله شهابی، رئیس پژوهشگاه اخلاق و تربیت نیز با قدردانی از برگزاری این دیدار، پس از اشاره به سابقه تأسیس این پژوهشگاه و تشریح و معرفی گروه های سه گانه این پژوهشگاه شامل: مطالعات فکری برای کودکان؛ روان شناسی و علم النفس؛ و اخلاق کاربردی و اعضای آنها، گفت: تناسب فعالیت ها و مأموریت های این پژوهشگاه با مسائل و نیازهای جامعه را می توان از ویژگی های شاخص برنامه های پژوهشی اعضای پژوهشگاه اخلاق و تربیت برشمرد. رئیس پژوهشگاه اخلاق و تربیت پرداختن به ابعاد مختلف مسائلی همچون خانواده، آموزش، اخلاق و اعتیاد را، که از جمله مسائل اساسی و چالش های مهم پیش روی کشور هستند، از جمله موضوعات برنامه های پژوهشی اعضای هیأت علمی این گروه برشمرد که نشان دهنده ظرفیت و توانمندی این پژوهشگاه برای ایفای نقش در سطوح بالاتر و ملی است. دکتر شهابی از تدابیر و رویکردهای مطلوب پژوهشی مسئولین پژوهشگاه و برنامه ریزی های صورت گرفته به منظور تسهیل

و تسریع در بررسی و رسیدگی به درخواست های اعضای پژوهشگاه قدردانی و خواستار حمایت بیشتر مدیریت پژوهشگاه از برنامه های این پژوهشگاه شد.

در ادامه جلسه اعضای پژوهشگاه اخلاق و تربیت نیز ضمن ابراز مسرت از برگزاری این دیدار و قدردانی از فضای مطلوب پژوهشی پدید آمده، دیدگاه ها و مسائل مورد نظر خود را مطرح کردند، از جمله: درخواست حمایت و امکان اجرای طرح های کلان به صورت مشترک با اعضای سایر دانشگاه ها و مراکز علمی با محوریت مسائلی همچون خانواده، فرزندآوری و جمعیت؛ بررسی امکان اختصاص فضای فیزیکی بیشتر برای انجام هرچه بهتر فعالیت های مختلف علمی و اجرایی اعضا؛ درخواست تسریع در فرایند بررسی و انتشار کتاب ها از سوی مدیریت نشر آثار علمی و برنامه ریزی برای توزیع مناسب کتاب های منتشر شده؛ مسائل مختلف ناظر به درخواست های ارتقاء اعضای هیأت علمی به ویژه درخصوص تشکیل کمیته علمی و نحوه ارزیابی مقالات اعضای هیأت علمی پژوهشگاه که در نشریات داخل پژوهشگاه منتشر شده اند؛ درخواست حمایت و بررسی امکان جذب دانشجوی در مقطع دکتری در رشته تعلیم و تربیت با گرایش فلسفه برای کودکان؛ درخواست تغییر و اصلاح نام گروه مطالعات فکری برای کودکان؛ تسهیل فرایندهای برگزاری کارگاه ها و دوره های آموزشی به ویژه در ارتباط با مسائل هزینه های ثبت نام متقاضیان و هماهنگی مناسب تر با مدیریت ترویج دستاوردهای پژوهش های علوم انسانی.

تأکید بر حمایت از ارائه برنامه‌های پژوهشی ناظر به مسائل و نیازهای کشور

در پایان جلسه دکتر نجفی با اشاره مجدد به تنوع برنامه‌های پژوهشی در نظر گرفته شده در شیوه‌نامه جدید پژوهشی و امکان اجرای طرح‌های مشترک و گروهی، بر حمایت مدیریت پژوهشگاه از پرداختن به مسائلی که ناظر به موضوعات و چالش‌های کشور هستند تأکید کرد. وی یادآور شد یکی از برنامه‌های اصلی مدیریت پژوهشگاه امکان ارائه برنامه پژوهشی در قالب‌های مختلفی است که در شیوه‌نامه پژوهشی جدید با امکان ارائه برنامه‌های پژوهشی فردی نوع «ب» و یا برنامه‌های پژوهشی مشترک و میان‌رشته‌ای با مشارکت مجموعه‌ای از پژوهشگران پژوهشکده‌ها و مراکز مختلف پژوهشگاه و در صورت نیاز سایر دانشگاه‌ها و مراکز علمی، لحاظ شده است. وی گفت: توجه و پرداختن به ابعاد مختلف مشکلات، مسائل و چالش‌های مختلف کشور ضرورتی است که باید در برنامه‌های پژوهشی مؤسسات و نهادهای علمی همچون پژوهشگاه توجه شود تا ضمن ایفای نقش و انجام وظایف و مأموریت‌های خود، با ارائه راه‌حل و پیشنهادهای متنوع مبتنی بر پژوهش‌های علمی، به مسئولین نهادهای مختلف اجرایی کشور یاری رسانند.

لزوم مشارکت اعضای هیأت علمی در اصلاح آئین‌نامه ارتقاء مرتبه اعضای هیأت علمی و شیوه‌نامه ترفیع

دکتر نجفی با اشاره به برنامه‌ریزی صورت گرفته در شورای پژوهشی برای اصلاح آئین‌نامه ارتقاء مرتبه اعضای هیأت علمی متناسب با مأموریت‌ها، برنامه‌ها و اهداف مورد انتظار از مؤسسات و مراکز پژوهشی، و همچنین اصلاح شیوه‌نامه ترفیع پژوهشگاه، بر ارسال پیش‌نویس پیشنهادی جهت دریافت نظر اعضای هیأت علمی درباره مفاد آنها پس از تدوین و نهایی شدن ویراست اولیه تأکید کرد. رئیس پژوهشگاه با اشاره به قوانین و مقررات وضع شده در زمینه برگزاری کارگاه‌ها و دوره‌های آموزشی، مقرر کرد به منظور تسهیل و تسریع در رسیدگی به درخواست‌های برگزاری این دوره‌ها و ابعاد مختلف آن از جمله هزینه‌های ثبت‌نام متقاضیان، کارگروهی متشکل از معاون کاربردی‌سازی علوم انسانی و فرهنگی، مدیریت ترویج دستاوردهای پژوهش‌های علوم انسانی، مدیریت تحصیلات تکمیلی، دکتر داود مهربانی، رئیس پژوهشکده متقاضی برگزاری دوره و نماینده‌ای از واحدهای ذی‌ربط پژوهشگاه (به حسب ضرورت) تشکیل و ضمن بررسی ابعاد مختلف موضوع، نسبت به اخذ تصمیمات لازم اقدام کنند.

انتخاب رؤسای پژوهشکده‌ها و مراکز پژوهشگاه و ضرورت تقویت نقش و جایگاه آنها

رئیس پژوهشگاه در پایان جلسه، موضوع انتخابات رؤیسان پژوهشکده‌ها و مراکز مختلف پژوهشگاه را یادآور و با اشاره به برگزاری انتخابات در پژوهشکده‌هایی که بیش از ۹ عضو دارند، گفت: اگرچه انتخاب رؤیسان پژوهشکده‌ها و مراکز از اختیارات رئیس پژوهشگاه است اما با توجه تدوین آئین‌نامه‌ای در زمینه انتخاب آنها از دوره‌های پیشین و مزیت‌های آن، مدیریت پژوهشگاه ضرورتی برای تغییر روند در این موضوع احساس نکرد. وی تأکید کرد: اگر در پژوهشکده‌ها و مراکزی که اعضای آنها کمتر از تعداد مشخص شده است، اجماع نظر در معرفی یک عضو به عنوان رئیس وجود داشته باشد، مدیریت پژوهشگاه با توجه به رویکرد خود در واگذاری مسئولیت و فعال‌تر کردن پژوهشکده‌ها و مراکز، با در نظر گرفتن جوانب و اهمیت موضوع، براساس اتفاق نظر اعضای آن پژوهشکده یا مرکز اقدام به انتصاب رئیس آن خواهد کرد. ذکر نجفی تعیین وضعیت مدیران گروه‌های مختلف پژوهشی را نیز از اولویت‌های برنامه رؤیسان پژوهشکده‌ها و مراکز برشمرد که ضرورت دارد پس از برگزاری انتخابات و مشخص شدن رؤیسان، ضمن معرفی مدیران گروه‌ها، برنامه‌ها و وظایف مورد انتظار از آنها با قوت و جدیت بیشتری پی‌گیری شود.

در چهاردهمین جلسه شورای پژوهشی صورت گرفت:

لزوم برنامه‌ریزی برای برگزاری انتخابات ریاست پژوهشگاه‌ها و مراکز

چهاردهمین جلسه شورای پژوهشی پژوهشگاه در دوره جدید، ۱۹ اردیبهشت ماه، با حضور اعضای شورا برگزار شد.

در این جلسه پس از بحث و تبادل نظر اعضا درباره فرم‌های پیشنهادی برای ارائه برنامه پژوهشی فردی نوع «ب» مقرر شد، نسخه اصلاح شده و ضوابط مورد نیاز، توسط معاونت پژوهشی و تحصیلات تکمیلی تنظیم و تدوین و در جلسه آتی شورا مورد بحث و بررسی قرار گیرد.

در ابتدای جلسه دکتر موسی نجفی، رئیس پژوهشگاه، با اهداء سلام و درود بر پیامبر گرامی اسلام (ص)، ضمن تبریک عید سعید فطر و آرزوی توفیق و بهره‌مندی همکاران پژوهشگاه از برکات معنوی ماه مبارک رمضان، از درگاه خداوند سبحان برای اعضای پژوهشگاه و خانواده‌های آنان آرزوی سلامتی کرد.

رئیس پژوهشگاه با اشاره به سلايق و سياست‌های مختلف رئيسان پيشين پژوهشگاه در انتصاب يا برگزاري انتخابات برای تعيين رئيسان پژوهشگاه‌ها و مراکز، از «مدیریت نظارت، ارزیابی و تضمین کیفیت پژوهشگاه» خواست تا مقدمات برگزاری انتخابات را، مطابق با آیین‌نامه انتخاب رئيسان پژوهشگاه‌ها و مراکز، در پژوهشگاه‌ها و مراکزی که تعداد اعضای آنها بیش از ۹ نفر است، فراهم سازند.

دکتر نجفی با تأکید بر سیاست محوری و اساسی خود در دوره جدید مبنی بر بهره‌گیری از نیروهای داخلی پژوهشگاه در انتصاب‌های مختلف، گفت: برنامه‌ها و سیاست‌های مدیریتی هریک از رئيسان پيشين پژوهشگاه دارای نقاط قوت و ضعفی بوده است که در این دوره کوشش شده است تا با اخذ نقاط قوت آنها، برنامه‌ها و سیاست‌های جدید تدوین و مسیر اعتلاء و پیشرفت پژوهشگاه بیش از پیش دنبال شود.

صداقت و شفافیت؛ سیاست اصلی مدیریت فعلی است

رئیس پژوهشگاه یکی از مشکلات اساسی پژوهشگاه را نسبت میان اعضای غیر هیأت علمی به اعضای هیأت علمی دانست که ریشه در سیاست‌های رئيسان پيشين پژوهشگاه داشته است. وی تأکید کرد: ضروری است با توجه به جایگاه و موقعیت پژوهشگاه، در این نسبت تغییراتی صورت پذیرد تا ضمن خروج از فضای اداری حاکم بر پژوهشگاه، مناسبات، شرایط و محیط پژوهشگاه مبتنی بر مسائل علمی، پژوهشی و فرهنگی باشد.

دکتر نجفی با تأکید بر سیاست اصلی مدیریت پژوهشگاه مبنی بر شفافیت و انعکاس صادقانه مسائل به اعضای پژوهشگاه به‌منظور جلوگیری از شکل‌گیری و تشدید حواشی، سوءظن‌ها و سوءبرداشت‌های مختلف است، یادآور شد: تداوم فعالیت دکتر عبدا... قنبرلو به‌عنوان معاون اداری، مالی و مدیریت منابع پژوهشگاه، که از دوره ریاست پیشین عهده‌دار این سمت بودند، در چارچوب همین سیاست بوده است و مدیریت پژوهشگاه با تکیه بر بینش اعتقادی و آرمان‌های اسلامی و انقلابی خود، نیازی به پنهان‌کاری در ابعاد مختلف از جمله در زمینه مسائل مالی ندارد.

بررسی امکان تداوم فعالیت کارکنان دارای مدرک کارشناسی ارشد و سی سال سابقه بیمه

رئیس پژوهشگاه در ادامه سخنان خود، با اشاره به درخواست ادامه فعالیت برخی از کارکنانی که دارای مدرک کارشناسی ارشد بوده و سابقه بیمه‌ای آنان به سی سال رسیده است و با تشریح امکان استناد به برخی مفاد قانونی برای ادامه فعالیت آنان از یکسو و نیز وجود قوانین دیگر مبنی بر ضرورت بازنشستگی آنان از سوی دیگر، گفت: طرح این مسئله در شورا به منظور تصمیم‌گیری مبتنی بر اجماع نظر اعضای شورا از این جهت حائز اهمیت است که این موضوع، از ابعاد مختلف مالی و اجرایی در پژوهشگاه نتایج خواهد داشت. وی متذکر شد: ضرورت دارد با بهره‌گیری از خرد جمعی و با حضور رؤسای پژوهشگاه‌ها و مراکز به‌عنوان نمایندگان آنها، چنین تصمیماتی اتخاذ شود تا ضمن مشارکت و توجه به دیدگاه‌های مختلف، از شکل‌گیری احساس تضییع حق و نارضایتی نیروهایی که سال‌ها خدمات صادقانه داشته‌اند، جلوگیری شود.

دکتر نجفی در ادامه به تصمیم و نظر هیأت اجرایی جذب پژوهشگاه در این زمینه، توجه به زحمات و تلاش‌های کارکنان و علاقه و اشتیاق آنان به ادامه خدمت در پژوهشگاه را متذکر شد و بر ضرورت اتخاذ رویه‌ای واحد در این زمینه تأکید کرد تا ضمن حفظ مصالح و منافع پژوهشگاه و جلوگیری از آسیب به روند فعالیت‌ها و انجام مأموریت واحدهای مختلف، با اتخاذ تصمیمی مبتنی بر ملاحظات ابعاد انسانی و عاطفی کارکنان پژوهشگاه، تصمیم‌گیری در این زمینه شکلی اقناعی و متناسب با شأن و جایگاه علمی و فرهنگی پژوهشگاه داشته باشد.

سپس اعضای شورا درباره ابعاد مختلف بازنشستگی کارکنان همچون توجه به مشکلات حاصل از بازنشستگی برخی کارکنان در مسیر فعالیت‌های اداری و اجرایی واحدهای مختلف این مرکز؛ لحاظ کردن مدت خدمت قانونی برای پرداخت حقوق ایام بازنشستگی؛ جلوگیری از تبعیض و ضرورت بهره‌مندی نیروهای پژوهشگاه از مزایای مختلف دوران اشتغال به کار و بازنشستگی؛ توجه به مشکلات معیشتی فعلی؛ و علاقه‌ها و مسائل عاطفی ایجاد شده میان اعضاء با پژوهشگاه در طول دوران خدمت و ... به بحث و تبادل نظر پرداختند. با توجه به مسائل طرح شده و با بررسی پیشنهادهای مختلف مقرر شد، کمیته‌ای با حضور تعدادی از اعضای شورا از جمله دکتر سیدمحمد رحیم ربانی‌زاده، دکتر حمید تنکابنی، دکتر محمدسالار کسرائی و دکتر فریبالسادات محسنی‌سهی (که سابقه فعالیت‌های اجرایی داشته و با قوانین اداری کشور آشنا هستند) تشکیل شود و این کمیته صرفاً با بررسی درخواست‌های اعضای مشمول بازنشستگی و مقاضای ادامه خدمت و ابعاد مختلف آن، نتیجه را برای تصمیم‌گیری نهایی به شورای پژوهشی ارجاع دهند.

دکتر فوزی: تصویب طرح‌نامه‌های پیشنهادی اعضای هیأت علمی براساس شیوه‌نامه جدید پژوهشی

در ادامه جلسه دکتر یحیی فوزی، معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی پژوهشگاه نیز ضمن تبریک عید سعید فطر و آرزوی سلامتی برای همکاران پژوهشگاه، اظهار امیدواری کرد: با توجه به ابلاغ شیوه‌نامه جدید پژوهشی، اعضای هیأت علمی با انرژی و نشاط بیشتر همراه با آرامش خاطر به فعالیت‌ها و برنامه‌های پژوهشی خود ادامه دهند.

دکتر فوزی با اشاره به ارجاع طرح‌نامه‌هایی که پیش از تصویب شیوه‌نامه پژوهشی جدید به معاونت پژوهشی و تحصیلات تکمیلی ارجاع شده بودند تا در کمیسیون‌ها و شورای پژوهشی مطابق روال شیوه‌نامه سابق طرح شوند؛ گفت: از آنجاکه مطابق شیوه‌نامه پژوهشی جدید نقش اصلی در مسئولیت و تصمیم‌گیری درباره طرح‌نامه‌ها به پژوهشکده‌ها و مراکز واگذار شده است، ضرورت دارد، رئیس‌ان پژوهشکده‌ها و اعضای شورای پژوهشی پژوهشکده‌ها با دقت نظر و حساسیت بیشتری نسبت به بررسی و تأیید موضوعات پیشنهادی اعضا رسیدگی کنند تا اعتبار، جایگاه و نقش پژوهشکده‌ها و مراکز و شوراها تقویت و حفظ شود.

ارسال فراخوان برای اجرای طرح‌های مشترک و کلان

معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی پژوهشگاه متذکر شد: علاوه بر برنامه‌های پژوهشی فردی نوع «الف»، تعدادی از اعضای هیأت علمی پژوهشکده‌ها و مراکز نیز برنامه‌های پژوهشی فردی نوع «ب» را پیشنهاد داده‌اند که مطابق شیوه‌نامه پژوهشی فرایند آنها در حال اجراست. دکتر فوزی با اشاره به فراخوان ارسالی از سوی معاونت پژوهشی برای دریافت موضوعات کلان و ملی برای انجام به صورت مشترک میان رشته‌ای با مشارکت پژوهشکده‌ها و مراکز، اظهار امیدواری کرد: با توجه به دریافت موضوعات پیشنهادی از برخی پژوهشکده‌ها و مراکز و طرح و تصویب آنها در جلسات آتی شورا، این طرح‌های کلان و ملی به صورتی فاخر اجرا شده و پژوهشگاه بتواند، علاوه بر اینکه با انجام چنین طرح‌هایی به مسائل و چالش‌های مختلف پیش‌روی کشور بپردازد، نقش و مأموریت خود را در جامعه علمی به درستی ایفا کند.

معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی در ادامه سخنان خود، با اشاره به تعویق صدور احکام سردبیران نشریات، دلیل آن را انجام مراحل تأیید مدارک همه سردبیران پیشنهادی به کمیسیون نشریات وزارت علوم، تحقیقات و فناوری دانست و گفت: امیدوارم پس از تأیید و صدور احکام همه سردبیران، فعالیت‌های نشریات، هرچند هم اکنون نیز در حال انجام است، با قوت بیشتری تداوم یابد و اعضای هیأت تحریریه جدید نیز با همکاری‌های لازم از سوی سردبیران و مدیران مسئول مجلات معرفی و مشخص شوند.

دکتر فوزی در پایان سخنان خود، با اشاره به معرفی سرپرست جدید مدیریت نشر آثار علمی پژوهشگاه، سیدرضا آقایی، اظهار امیدواری کرد: با توجه به اهمیت فعالیت‌های متنوع این مدیریت، با عنایت به توانمندی سرپرست جدید با همگرایی و مساعی نیروهای موجود در این مدیریت، انجام امور مختلف این واحد تسریع شود.

تصویب برنامه‌های پژوهشی پیشنهادی اعضای هیأت علمی

در ادامه جلسه شورا با توجه انجام فرایندهای تعدادی از برنامه‌های پیشنهادی اعضای هیأت علمی پژوهشکده‌ها و مراکز مختلف پژوهشگاه مطابق با شیوه‌نامه جدید پژوهشی، پس از اعلام عناوین و مجریان این برنامه‌ها توسط دکتر مهدی معین‌زاده، مدیر پژوهشی پژوهشگاه، اعضای شورا با تصویب برنامه‌های پژوهشی پیشنهادی موافقت کردند.

بررسی فرم‌های پیشنهادی برنامه پژوهشی فردی نوع «ب»

بخش پایانی جلسه شورا به بررسی فرم‌های پیشنهادی برنامه پژوهشی فردی نوع «ب» اختصاص داشت و فرم‌های پیشنهادی پژوهشکده تاریخ و فلسفه علم و پژوهشکده زبان‌شناسی که در کارگروه معاونت پژوهشی و تحصیلات تکمیلی مورد بررسی قرار گرفته بود، با اصلاحات و بازبینی‌هایی در اختیار اعضای شورا قرار گرفت.

اعضای شورا ضمن بحث و بررسی درباره ابعاد مختلف فرم‌های پیشنهادی و ابهام‌های موجود در آنها، بر ضرورت تبیین مفاد شیوه‌نامه پژوهشی جدید تأکید کردند تا ضمن آشنایی هرچه بیشتر اعضای هیأت علمی پژوهشگاه با روندها و برنامه‌های پژوهشی مختلف، در مراحل اجرای آن ابهام کمتری پدید آید.

در خاتمه جلسه براساس مباحث مطرح شده و ضرورت لحاظ ابعاد مدیریتی در فرم پیشنهادی از یک سو و ابعاد پژوهشی و علمی آن از سوی دیگر، نکات و پیشنهادات اصلاحی از سوی اعضای شورا مطرح و مقرر شد، معاونت پژوهشی و تحصیلات تکمیلی با جمع‌بندی نکات شاخص فرم‌های مختلف و احصاء کامل فعالیت‌های پژوهشی مورد اشاره در ماده چهار شیوه‌نامه پژوهشی جدید، نسخه اصلاح شده فرم پیشنهادی این نوع برنامه‌های پژوهشی و ضامائم متناسب با نوع فعالیت انتخابی متقاضی را برای طرح در جلسه آتی شورا تدوین کند.

در پانزدهمین جلسه شورای پژوهشی انجام شد:

تشریح دلایل تأخیر فرایند جذب و تبدیل وضعیت اعضای هیأت علمی

پانزدهمین جلسه شورای پژوهشی پژوهشگاه در دوره جدید ۲۶ اردیبهشت ماه، با حضور اعضای شورا برگزار شد. در این جلسه ضمن تصویب فرم پیشنهادی برای ارائه برنامه پژوهشی انفرادی نوع «ب»، مقرر شد این فرم همراه با ضمائم و پیوست‌های آن توسط معاونت پژوهشی و تحصیلات تکمیلی برای بهره‌برداری اعضای هیأت علمی در اختیار آنان قرار گیرد.

تأکید بر رعایت عدالت و اخلاق، سیاست و راهبرد مسئولین پژوهشگاه

در ابتدای جلسه دکتر موسی نجفی، رئیس پژوهشگاه، پس از سلام و درود بر پیامبر گرامی (ص) و آرزوی سلامتی برای همکاران پژوهشگاه، طرح و بررسی مسائل مختلف اداری و علمی پژوهشگاه در جلسه شورای پژوهشی را مبتنی بر این راهبرد مدیریتی دانست که شایسته است در پژوهشگاه به‌عنوان یک مرکز علمی و فرهنگی، با آگاهی از جوانب مختلف یک موضوع و طرح مسائل و و اخذ مشورت از اعضا، تصمیم‌گیری صورت پذیرد تا زمینه‌های مشارکت و تقویت نقش اعضای پژوهشگاه پررنگ‌تر شود. دکتر نجفی این روش را حائز این ویژگی نیز دانست که مانع از شکل‌گیری شایعات، طرح مباحث عبث و نگرانی‌های بی‌مورد اعضای پژوهشگاه می‌شود. رئیس پژوهشگاه با تأکید مجدد بر مبانی اخلاقی و دینی در مدیریت و اتخاذ سیاست شفافیت و عدم پنهان‌کاری، ضرورت ایجاد و تقویت فضای آرام و با نشاط برای فعالیت‌های علمی و پژوهشی اعضا را متذکر شد. وی رویکرد، منش و رفتار ائمه اطهار علیهم‌السلام از جمله حضرت امیرالمؤمنین امام علی (ع) در سفارش به رعایت عدالت در قصاص و برخورد با قاتل ایشان، ابن‌ملجم، را متذکر شد و بر اهمیت جایگاه عدالت و اخلاق در تصمیم‌های مدیریت جدید پژوهشگاه تأکید کرد.

عدم توجه به شایعات درباره ادامه فرایند تبدیل وضعیت اعضای هیأت علمی پیمانی

دکتر نجفی با اشاره به وقفه ایجاد شده در فرایند تبدیل وضعیت اعضای پیمانی پژوهشگاه، گفت: قطع همکاری با اعضای شاغل در پژوهشگاه اعم از هیأت علمی یا غیر هیأت علمی - با هر تفکر سیاسی و در هر سطحی - در سیاست و برنامه مدیریت پژوهشگاه وجود ندارد و اعضای پژوهشگاه نباید نگرانی‌ای از این موضوع داشته باشند. رئیس پژوهشگاه با تشریح دلیل توقف فرایند تبدیل وضعیت اعضای پیمانی به علت تأخیر در صدور احکام اعضای کمیته جذب پژوهشگاه از سوی مرکز جذب وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، اظهار امیدواری کرد به محض صدور احکام اعضای جدید، در انجام روندهای اداری درخواست‌های اعضای متقاضی تبدیل وضعیت تسریع شود.

لزوم برقراری ارتباط بیشتر پژوهشگاه با ابعاد و مسائل مختلف مطرح در جامعه

دکتر نجفی ضمن تسلیت درگذشت استاد گرانقدر اخلاق و عرفان، حجت الاسلام حاج سید عبدال... فاطمی نیا، بر ضرورت و اهمیت توجه و حساسیت در ارج نهادن به مقام و جایگاه بزرگان دینی، علمی، اخلاقی و عرفانی کشور که از ذخایر و گنجینه‌های کشور هستند، تأکید کرد. وی تجلیل و ارج نهادن مقام و جایگاه این علما را در پرورش و ارتقاء سطح معنوی و فرهنگی جامعه بسیار مهم توصیف کرد و برقراری ارتباط با استادان مختلف از جمله استادان اخلاق را یکی از نیازها و وجوه ارتباط میان پژوهشگاه با جامعه دانست.

رئیس پژوهشگاه با اشاره به اهمیت برقراری نسبت میان برنامه‌ها و فعالیت‌های پژوهشگاه با جامعه و نیازهای مختلف موجود در آن، یکی از برنامه‌های مسئولین پژوهشگاه را برقراری ارتباط با دبیرستان‌های علوم انسانی و دانش‌آموزان رشته‌های علوم انسانی و انتشار یک نشریه مشترک در این زمینه مطرح کرد که در واقع نوعی از عمومی‌سازی و ترویج علوم انسانی است.

دکتر نجفی با تأکید مجدد بر اهمیت برگزاری همایش‌ها و برنامه‌هایی که برآمده از پژوهش‌های اعضای هیأت علمی پژوهشگاه و معطوف به مسائل جامعه هستند، ضرورت برنامه‌ریزی برای بررسی پیشنهادهای مختلف پژوهشکده‌ها و مراکز در برگزاری همایش‌ها با محورهای: حفظ و نگهداری میراث‌های مختلف باستانی و فرهنگی کشور؛ اهمیت ایران فرهنگی و توجه به تاریخ فرهنگی؛ نقش و جایگاه زبان فارسی در تقویت هویت ملی؛ آموزش تفکر محور در ایران و تمدن نوین اسلامی؛ نظم نوین جهانی و تدوین جایگاه سخت‌افزارانه و نرم‌افزارانه ایران و... را در جلسات شورای پژوهشی یادآور شد.

دکتر فوزی: ضرورت توجه به نقش فردوسی در تقویت هویت ایرانی - اسلامی

سپس دکتر یحیی فوزی، معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی پژوهشگاه نیز با اشاره به روز بزرگداشت فردوسی و اهمیت و نقش برجسته این شاعر ایرانی در تقویت و تحکیم هویت ایرانی، برقراری پیوند میان ایران و اسلام در اشعار او را از نکات حائز اهمیتی دانست که می‌تواند و باید به‌نحوی شایسته در پژوهش‌های مختلف به آن پرداخته شود. وی متذکر شد با انجام این پژوهش‌ها، علاوه بر اینکه ظرفیت‌های مختلف مفاخر علمی و ادبی و تاریخی کشور در برساختن هویت ایرانی - اسلامی امروز ما مشخص می‌شود، از مصادره‌هایی که برخی با اغراض مختلف در پی آن هستند، جلوگیری به عمل می‌آید.

تشریح برنامه‌های پژوهشگاه در سی و سومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران

معاون پژوهشی و تحصیلات تکمیلی پژوهشگاه با تشریح برنامه‌های مختلف پژوهشگاه در بخش‌های مجازی و حضوری نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران، از بازدید شخصیت‌های مختلف از غرفه پژوهشگاه در محل برگزاری این نمایشگاه خبر داد و گفت: عرضه برخی از کتاب‌های کمیاب پژوهشگاه در کنار حضور و مصاحبه اعضای هیأت علمی پژوهشگاه از جمله برنامه‌هایی است که در این دوره پژوهشگاه بر اجرای آنها تأکید داشته است و از علاقه‌مندان و اعضای پژوهشگاه دعوت می‌شود از غرفه پژوهشگاه بازدید داشته باشند.

دکتر فوزی با اشاره به ابلاغ «آیین‌نامه کمیته دستگاہی برگزاری کرسی‌های نظریه‌پردازی، نقد و مناظره» از سوی دبیرخانه هیأت حمایت از کرسی‌های نظریه‌پردازی، نقد و مناظره شورای عالی انقلاب فرهنگی، اظهار امیدواری کرد با مشخص شدن اعضای این کمیته و تشکیل جلسات آن، ضمن بررسی درخواست‌های برگزاری کرسی‌های مختلف، با نیازسنجی و جهت‌دهی به پژوهش‌های اعضای هیأت علمی و دانشجویان ناظر به خلاءها و نیازهای مختلف جامعه در سطح علمی و اجتماعی و... زمینه‌های تقویت ایده‌پردازی و بهره‌گیری از امتیازات آن برای اعضای پژوهشگاه فراهم شود. یادآور می‌شود پیش از این بررسی درخواست‌های برگزاری کرسی‌ها در دانشگاه‌ها و مؤسسات پژوهشی، براساس شیوه‌نامه‌های داخلی صورت می‌گرفت که با ابلاغ این آیین‌نامه، مفاد و ضوابط ابلاغی معیار ارزیابی درخواست‌ها و اقدامات اجرایی بعدی آنها خواهد بود.

گزارش کمیته بررسی درخواست تداوم فعالیت کارکنان دارای سی سال سابقه بیمه

با توجه به مباحث و تصمیمات اتخاذ شده در جلسه پیشین شورا در بررسی درخواست‌های تداوم فعالیت کارکنانی که دارای ۳۰ سال سابقه بیمه هستند، اعضای کمیته منتخب برای بررسی درخواست‌ها، ضمن قدردانی از رویکرد رئیس پژوهشگاه در ارج نهادن به شخصیت و فعالیت کارکنان پژوهشگاه و اتخاذ مشی مبتنی بر حفظ کرامت و توجه به عواطف و احساسات انسانی در کنار رعایت قوانین و مقررات اداری، گزارشی از جلسه برگزار شده در این زمینه ارائه کردند.

بر این اساس و با توجه به امکان تفسیرهای مختلف از مفاد و قوانین اداری کشور و لایه‌های آنها، مقرر شد به حسب درخواست‌های متقاضیان، جلسات کمیته تشکیل و پس از بررسی پرونده متقاضی و با در نظر گرفتن ابعاد مختلف آن، ضمن اتخاذ رویکردی مبتنی بر تعامل، عدم تضییع حق و رعایت حداکثری عواطف و احساسات انسانی، با حفظ منافع و مصالح راهبردی و بلندمدت پژوهشگاه نظر کمیته برای طرح در جلسه شورا و تصمیم‌گیری لازم اعلام گردد.

تصویب برنامه‌های پیشنهادی جدید اعضای هیأت علمی

در ادامه جلسه دکتر مهدی معین‌زاده، مدیر پژوهشی پژوهشگاه با اشاره به فرایند تصویب برنامه‌های پژوهشی پیشنهادی جدید اعضای هیأت علمی و انجام مراحل لازم در پژوهشگاه‌ها و مراکز مطابق با شیوه‌نامه پژوهشی جدید، موضوعات و مجریان برنامه‌های پژوهشی را قرائت کرد و اعضای شورا با تصویب برنامه‌های پژوهشی پیشنهادی موافقت کردند.

اعلام زمان‌بندی برگزاری انتخابات ریاست پژوهشگاه‌ها و مراکز

سپس دکتر مسعود رضایی، مدیر نظارت، ارزیابی و تضمین کیفیت پژوهشگاه، با اشاره به اصلاحات و تصویب شیوه‌نامه انتخابات ریاست پژوهشگاه‌ها و مراکز در جلسه هیأت رئیسه پژوهشگاه، زمان‌بندی برگزاری انتخابات مذکور را اعلام کرد. دکتر رضایی با تشریح برنامه‌ریزی صورت گرفته برای ارسال فراخوان ثبت نام داوطلبان ریاست پژوهشگاه‌ها و مراکزی که امکان برگزاری انتخابات در آنها وجود دارد، از ۷ الی ۱۱ خرداد ماه گفت: پس از ثبت نام اعضای داوطلب ریاست در پژوهشگاه‌ها و مراکز دارای بیش از ۹ عضو و اعلام نهایی اسامی داوطلبان، انتخابات ۲۲ الی ۲۴ خردادماه برگزار خواهد شد.

دکتر رضایی همچنین از برنامه‌ریزی برای ثبت نام داوطلبان عضویت در شورای صنفی اعضای هیأت علمی از نیمه دوم خرداد ماه و برگزاری انتخابات آن در اوایل تیرماه خبر داد.

بررسی و تصویب فرم پیشنهادی برنامه پژوهشی انفرادی نوع «ب»

در ادامه جلسه، اعضای شورا پس از بررسی و تصویب فرم تدوین شده برای ارائه برنامه پژوهشی انفرادی نوع «ب»، که توسط مدیریت پژوهشی و براساس پیشنهادهای و نظرات اصلاحی جلسه گذشته اعضای شورا مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفته بود، مقرر کردند علاوه بر فرمهای الحاقی موجود همچون فرمهای ترجمه یا تصحیح کتاب؛ برگزاری کرسیها، سخنرانیها، کارگاهها و...؛ بخش دیگری از ضمائم موردنیاز همچون فرمهای مختص به ارائه فعالیت‌های مجازی و محصولات دیداری و شنیداری نیز با همکاری پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات تدوین گردد.

بررسی بخشی از مفاد آیین‌نامه پیشنهادی ارتقاء اعضای هیأت علمی پژوهشگاه

در بخش پایانی جلسه شورا، ساختار و فرایند پیشنهادی اصلاح آیین‌نامه ارتقاء اعضای هیأت علمی پژوهشی مورد بحث و بررسی اعضا قرار گرفت. دکتر دالوند، دبیر هیأت ممیزه پژوهشگاه، با تشریح اقدامات انجام شده برای تغییر و ارائه صورت اولیه ساختار جدید آیین‌نامه ارتقاء ازجمله: مصاحبه صورت گرفته با برخی از همکاران پژوهشگاه درباره آیین‌نامه جاری ارتقاء و نقاط ضعف و قوت آن؛ توجه به فعالیت‌های متنوع در حوزه ترویجی‌سازی علوم انسانی؛ و... گفت: در آیین‌نامه پیشنهادی سعی شده است تا ضمن رفع انحصار موجود در بندهای وتویی، با احصاء و ارائه شاخص‌های کیفی مرتبط با فعالیت‌های متنوع و متعدد اعضای هیأت علمی پژوهشی، ارزش‌های علوم انسانی در ارزیابی و بررسی فرایند ارتقاء متقاضیان مورد توجه قرار گیرد. بر این اساس و با توجه به ساختار پیشنهادی برای بررسی خروجی‌های مختلف پژوهشی و نمونه پیشنهادی از سوی دبیرخانه هیأت ممیزه، مقرر شد پس از تکمیل ساختار پیشنهادی ارزیابی کمی و صوری سایر فعالیت‌ها همچون مقاله و...، در جلسه آتی شورا ابعاد مختلف بررسی آیین‌نامه پیشنهادی ارتقاء ادامه یابد.

گزارش مراسم «بزرگداشت فردوسی»

مراسم «بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی»، شاعر حماسه‌سرای ایرانی و سراینده شاهنامه، ۲۸ اردیبهشت‌ماه، به همت پژوهشکده زبان و ادبیات و با همکاری پژوهشکده زبان‌شناسی برگزار شد. در ابتدای این نشست، دکتر حمیدرضا دالوند، عضو هیأت علمی پژوهشگاه و پژوهشگر حوزه مطالعات زرتشتی (تاریخ، فرهنگ و زبان) سخنان خود را با عنوان «فرهنگ شاهنامه موبد ابدال بن داراب» آغاز کرد و گفت: اساس تمدن ایرانی بر مهاجرت است، چرا که آریایی‌ها خود قومی مهاجر بودند که حتی بر نام سرزمین تأثیر گذاشتند. مهاجرت اقوام ایرانی در دوره‌های گوناگون و به دلایل مختلف، پیامدهای فرهنگی اثرگذاری داشته است. به‌عنوان نمونه مهاجرت مانویان به چین، سبب حفظ فرهنگ ایرانی و بخشی از میراث اشکانی در تورfan شد.

شاهنامه مانند پناهگاهی امن، حس غربت ایرانیان را تسکین می‌دهد

دکتر دالوند ادامه داد: شاهنامه نقطه پیوند مهاجران در طول تاریخ با فرهنگ ایرانی بوده و هست. تمایل و توجه ایرانیان مهاجر کنونی به شاهنامه به‌عنوان یک پناهگاه در سختی‌ها و تنهایی‌ها، یک ویژگی منحصر به فرد بود. شاهنامه به‌عنوان نقطه اتکاء و اتصال مهاجران به ایران و فرهنگ ایرانی در گذشته و حال بوده است. انسان در مهاجرت احساس غربت و تنهایی می‌کند، تنهایی انسان ایرانی با شاهنامه پیوند می‌خورد. شاهنامه مانند یک پناهگاه امن این حس غربت را تسکین می‌دهد و انسان مهاجر را در آغوش می‌گیرد. ویژگی بارز شاهنامه در دستیابی به چنین جایگاهی مرهون نگاه فردوسی در حفظ تاریخ و فرهنگ کهن ایران‌زمین و پیوند آن با تاریخ و فرهنگ زمان خود است؛ این پیوند نقطه اتکاء ایرانیان در اعصار پس از فردوسی با شاهنامه و میراث فرهنگی ایرانی و از رازهای جاودانگی شاهنامه و فردوسی است.

وی افزود: مهاجرت جامعه زرتشتی به هند، سبب شد شاهنامه در آن سرزمین و در بین آن قوم مهاجر نیز جایگاه ویژه‌ای یابد، به‌ویژه از قرن ششم حضور شاهنامه را در میراث زرتشتیان هند می‌توان دید و ردیابی کرد. دو دسته از آثار مورد توجه و در دسترس جامعه زرتشتی در هند بوده است: متون زرتشتی و شاهنامه. در قرن دوازدهم برای فهم و درک عمیق‌تر شاهنامه از «موبد ابدال» خواسته شد، فرهنگی بر شاهنامه بنویسد. موبد ابدال، جزوه کوچکی تنظیم کرد که شامل ۱۵ صفحه و در هر صفحه ۱۳ سطر با یک مقدمه بود. دست‌نویس این اثر در موزه بریتانیا موجود است. در این فرهنگ معنای حدود نود درصد لغات از فرهنگ‌هایی مانند برهان قاطع و فرهنگ جهانگیری گرفته شده و معانی‌ای که با شاهنامه همخوانی بیشتری داشته، ذکر شده است، بنابراین بیش از دو سه معنا برای هر واژه نیامده است، اما نقطه قوت این متن در ده درصد واژگان اختصاصی شاهنامه است که با سنت زرتشتی پیوند داشته‌اند. این واژگان بیشتر شرح داده شده‌اند.

دکتر دالوند در خاتمه سخنانش شرح داد: اهمیت دیگر این اثر در این است که نشان می‌دهد، جامعه سنتی زرتشتی ایرانیان در هند چگونه و به چه میزان بر شاهنامه تسلط دارد، به چه شکل می‌تواند کلید فهم شاهنامه را به دست دهد و تا چه اندازه شاهنامه در سنت دینی زرتشتی نقش داشته است. شاهنامه و حضورش در جامعه زرتشتی تا چه میزان است و نکته قابل توجه دیگر این که شعر زرتشتی شعری است با الگو و سیاق شاهنامه. «موبد ابدال بن داراب» این ده درصد را مطابق سنت زرتشتی خاندان موبدی سنجان آورده است. سنجان نخستین جایی است که جامعه زرتشتی ایران در آنجا حضور پیدا کردند؛ شهر مقدسی که مدارس بزرگی در آنجا قرار دارد. در مقدمه این متن از خدا و پیامبر هم سخن رفته است. این بخش همانند متن‌های منشوروار برای گفت‌وگوهای دینی است که با به‌کارگیری ظرفیت‌های زبان فارسی به گونه‌ای بین‌ادیانی پرداخته و تنظیم شده است که پیروان هر کدام از ادیان بزرگ می‌توانند تصور کنند توسط هم‌کیشان آنها به نگارش درآمده است.

زیبایی‌شناسی شهرهای اسطوره‌ای

در ادامه نشست دکتر علی‌رضا شعبانلو، عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سخنرانی خود را با موضوع «زیبایی‌شناسی شهرهای اسطوره‌ای» با بیتی از فردوسی آغاز کرد:

به نام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه برنگذرد

شاهنامه گنجینه اندیشه‌های کهن ایرانی است. این اندیشه‌ها در درازنای سده‌ها و هزاره‌ها، یکی از عوامل مؤثر در ساخت شخصیت و هویت جمعی و فردی ما، نیز در ایجاد نهاد اجتماعی و ساختارهای مهم سیاسی و خانواده بوده است و زندگی ما را در راهی روشن و شناخته به پیش برده است. در برهه‌هایی چون مقاطع کنونی که آشفتگی بر اوضاع و احوال اغلب جهانیان از جمله ایرانیان چیره شده است و سامان و سازواری را از زندگی، خلق و خوی و ساختارهای خانواده و جامعه بیرون رانده است، بازشناسی اندیشه‌های کهن و تطبیق آن با نیازهای امروز بشری می‌تواند زندگی ما را بر مداری دقیق و راهی درست اندازد و آن را از بی‌هدفی و بی‌معنایی برهاند.

دکتر شعبانلو ادامه داد: به گمان بنده، بنیادی‌ترین اندیشه‌های بشری در اندیشه‌های مربوط به آفرینش بیان شده‌اند و این اسطوره‌های آفرینش در سازمان اندیشه بشری مؤثر بوده و همه امور، افکار و رفتار ما را متأثر ساخته است. با این حال به دلیل جدایی ما از منابع اندیشگانی کهن و آشنایی با اندیشه‌های بیگانه به‌ویژه اندیشه‌های رایج در جهان امروز، روزبه‌روز از کارآیی تفکرات بومی و کهن کاسته می‌شود و زندگی ما را از مدار آشنای قدیمی خارج می‌سازد.

خانه و شهر یکی از مهمترین نیازهای بشری بوده که در گذشته همیشه جنبه‌های قدسی در ساخت آن اهمیت داشته است و شهر به‌عنوان نمونه زمینی بهشت باید زیبا و منظم و متناسب با اندیشه‌های دینی ساخته می‌شد، اما اکنون چنین نیست. شهرها بدون سامان ساخته و گسترش می‌یابند بی‌آنکه نشانه‌های مهمی از فرهنگ کهن و هویت ما در آنها به‌کار رود.

در این گفتار برآنیم تا با ذکر نمونه‌هایی از ساختار شهرهای اسطوره‌ای، نقش زیبایی و اهمیت تناظر با بهشت آسمانی را در ساختن این شهرها نشان دهیم.

وی افزود: بنابر اساطیر ایران و دیگر ملل همسایه، آفرینش با نظم و ساختار دادن به هیولی یا ماده اولیه بی‌حجم و بی‌شکل آغاز می‌شود و عدم جنبه سلبی نظم و صورت است. در اساطیر ایران نیز آغاز آفرینش هرمزدی با کرانمند کردن زمان بیکران است، سپس هرمزد آفرینش مینوی و پس آن آفرینش مادی را آغاز کرد که در این میان نخست آسمان را از گوهر الماس نر به صورت تخم مرغ آفرید که درازا و پهنا و ژرفای آن برابر بود و همه آفریدگان را درون آسمان بیافرید. آسمان مانند دژی بود که هر ابزاری که برای جنگ بایسته است، در میان نهاده شده باشد. هرمزد زمین را هم به‌صورت گرد و بی‌نشیب و فراز آفرید که درازا و پهنا و ژرفایش برابر بود و راست در میان آسمان نهاده شده بود. هرمزد کیومرث را هم روشن چون خورشید آفرید که او را به اندازه چهار نای بالا بود و پهنایش نیز چون بالا. هرمزد تن مردمان را بسان گیتی آفرید همان‌گونه که گیتی را پهنا با درازا برابر است، مردمان نیز به همان گونه‌اند: هر کس را درازا به اندازه پهنای خویش است. از سخنان بندهشن چنین بر می‌آید که در آفرینش هرمزدی:

۱. بنیاد آفرینش بر ایجاد نظم است که با کرانمند کردن زمان آغاز می‌شود
۲. آفرینش گیتی، با آفرینش آسمان به‌صورت دژ مدور آغاز می‌شود و زمین مانند گویی در میان آسمان قرار می‌گیرد و کیومرث و مردمان نیز با ابعاد متعادل و متناسب ایجاد می‌شوند
۳. در آفرینش گیتی اصل تناظر رعایت شده، زیرا زمین چون آسمان است و مردمان نیز چون گیتی.

وی شرح داد: این نظم و تعادل در ساختمان دژها و شهرهای اسطوره‌ای هم دیده می‌شود. ما نمونه‌هایی از دژها، شهرها و کاخ‌ها را از متون مختلف حماسی برگزیدیم که اندازه‌های بندهشنی دارند.

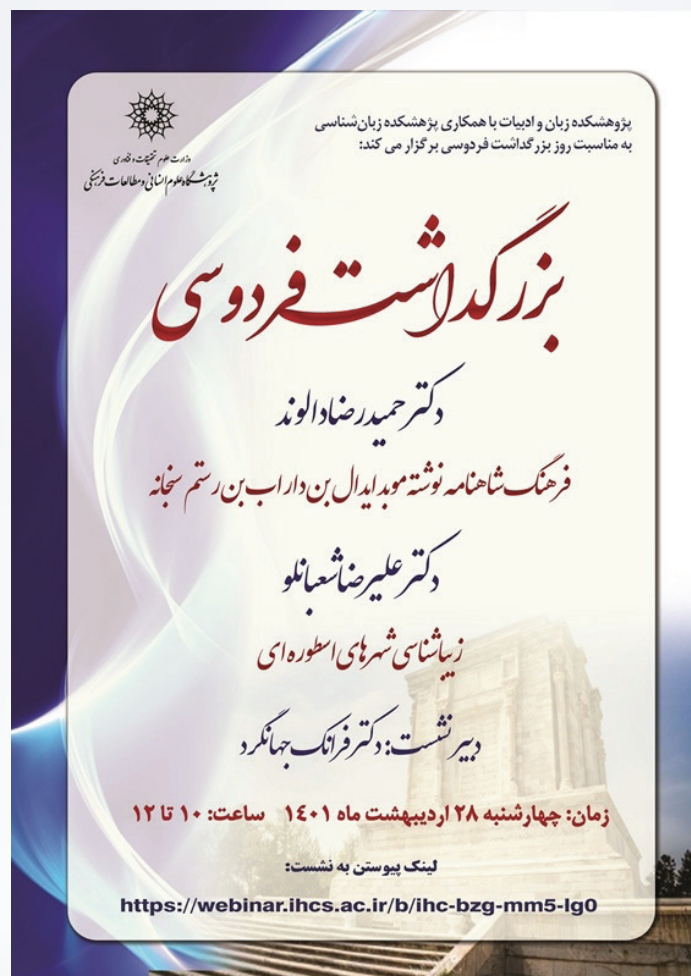
۱. کنگ دز.	درازی و پهنایش سی بار سی	بود گر بپیمایش پارسی (شاهنامه)
۲. سیاوش گرد:	چون آمد بدان شارستان دست یاخت	دو فرسنگ بالا و پهنا بساخت (شاهنامه)
۳. پایتخت قیدافه:	یکی شارستان کرده دارد ز سنگ	که نبساید آن هم ز چنگ پلنگ
	زمین چار فرسنگ بالای اوی	برین هم نشان است پهنای اوی (شاهنامه)
۱. پایتخت بهو:	یکی شهر بودش دلارام و خوش	درازا و پهنایش فرسنگ شش (گرشاسپ‌نامه)
۲. شهر بسیلا:	درازا دو فرسنگ و پهنا همین	پر از باغ و باغش پر از یاسمین (کوش‌نامه)
۳. بهشت شداد:	شده بیست فرسنگ بالای باغ	دگر بیست فرسنگ پهنای باغ (سام‌نامه)
۴. گنبد دژ بهمن:	بفرمود خسرو بدان جایگاه	یکی گنبدی تا به ابر سیاه
	درازی و پهنای او ده کمند	به گرد اندرش طاق‌های بلند
۵. کاخ آذر مهر برزین:	چهل رش به بالا و پهنا چهل	نکرد از بنه اندرو آب و گل (شاهنامه)
۶. سرای پادشاه چین:	سرای بدش سر کشیده به ماه	درازا و پهنا دو فرسنگ راه (گرشاسپ‌نامه)
۷. جزیره هرنج:	جزیری پر از بیشه‌ها بود و غیش	به بالا و پهنا دو صد میل بیش (گرشاسپ‌نامه)

از نمونه‌هایی که نقل شد برمی‌آید که در اندیشه ایرانیان باستان و البته اغلب ملل، معیار زیبایی تناسب و اعتدال است که در نمونه‌های ازلی و صورت‌های آسمانی پدیده‌ها موجود است. از آن‌رو که نمونه‌های آسمانی، نمونه‌های کامل و اعلا‌ی تناسب و زیبایی‌اند، نمونه‌هایی زمینی نیز برای اینکه زیبا و کامل شوند، باید متناظر با نمونه‌های ازلی و آسمانی باشند.

چون پیش‌نمونه شهرها بهشت آسمان یا دژ آسمان است که گرد و چوَنان دژی آفریده شده است، در داستان‌های حماسی نیز شهرها منطبق بر بهشت و الگوی آسمانی‌اند. لذا این شهرها گرد هستند و درون آن‌ها چهار جوی جاری است. کاخ‌ها و گنبدها و خیابان‌ها متقارن و متناسب و منظم، مربع و دایره هستند. هوای این شهرها نه گرم و نه سرد است و در آنجا مرگ نیست. همه‌جا سبز است و از فصل‌ها، فقط فصل بهار را دارند. مردمانشان زیبا و بی‌مرگند.

دکتر شعبانلو در خاتمه سخنانش تأکید کرد: ایرانیان از الگوهای آسمانی و اسطوره‌ای در ساخت شهرهای واقعی نیز بهره گرفته‌اند و قدیمی‌ترین شهر دایره‌ای جهان، فیروزآباد را ساخته‌اند. برخی از شهرهای دایره‌ای از این قرارند: ۱. هگمتانه: بنابر گفته هرودوت هفت دیوار داشته که هر کدام به رنگ یکی از سیاره‌ها بوده‌اند. یعنی این شهر کاملاً منطبق بر الگوی کهن آسمان با لایه‌ها یا سیارات هفتگانه بوده است. ۲. گور (فیروز آباد): به شکل دایره با قطر دو هزار متر و دارای چهار دروازه اصلی بود. در مرکز شهر یک آتشکده بوده است. ۳. بغداد: در سال ۱۴۵ قمری (۷۶۲ میلادی) با الگو برداری از فیروزآباد بنا نهاده شد. بغداد به صورت دایره‌ای به قطر دو هزار متر بود و به چهار قسمت تقسیم می‌شد و مسجد در مرکز شهر بود. شهرهای جی، سلوکیه، بصره، کوفه و داراب نیز دایره‌ای بوده‌اند.

البته برخی شهرهای مربع نیز بوده‌اند مانند شهر بیشاپور که از جهت برابر بودن درازا و پهنایشان دارای تناسب هستند و با پیش نمونه کاخ‌ها، سرای‌ها و باغ‌ها منطبق‌اند.

پژوهشکده زبان و ادبیات با همکاری پژوهشکده زبان‌شناسی
به مناسبت روز بزرگداشت فردوسی برگزار می‌کند:

بزرگداشت فردوسی

دکتر حمیدرضا دلوند
فرهنگ شاهنامه نوشته موبد ایدال بن داراب بن رستم بنجانه
دکتر علیرضا شعبانلو
زیباشناسی شهرهای اسطوره‌ای
دیرنشت: دکتر فرانک جهانگرد

زمان: چهارشنبه ۲۸ اردیبهشت ماه ۱۴۰۱ ساعت: ۱۰ تا ۱۲

لینک پیوستن به نشست:
<https://webinar.ihcs.ac.ir/b/ihc-bzg-mm5-1g0>

بازشناسی فردوسی و شاهنامه در یک صد سال گذشته

نشست «بازشناسی فردوسی و شاهنامه در یک صد سال گذشته» به مناسبت «روز پاسداشت زبان پارسی و بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی» ۱۹ اردیبهشت ماه، به همت پژوهشکده علوم تاریخی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی برگزار شد.

در این نشست که به صورت حضوری و غیرحضوری (برخط) برگزار شد، دو سخنرانی علمی ارائه شد.

اولین سخنران این نشست دکتر الهام ملک‌زاده، عضو هیأت علمی پژوهشکده علوم تاریخی و مدیر گروه تاریخ اجتماعی و اقتصادی بود. وی سخنانش را با عنوان «روایت اسنادی جشن هزاره و افتتاح آرامگاه فردوسی» با استفاده از اسناد منتشر نشده موجود در آرشیو ملی ایران آغاز کرد و گفت: هزاره فردوسی اولین همایش بین‌المللی و کنگره ادبی بود که به مناسبت هزارمین سال ولادت فردوسی برگزار شد. واژه هزاره که اولین بار توسط محمد محیط طباطبایی در ۱۳۰۸ ش، در مقاله‌ای به کار گرفته شد، در سال ۱۳۱۱ ش، توسط وزارت معارف، اوقاف و صنایع مستظرفه برای نام‌گذاری کنگره میلاد فردوسی استفاده شد. جشن هزاره فردوسی از روز چهارشنبه ۱۱ مهر ۱۳۱۳ با ورود میهمانان به تهران شروع و مراسم افتتاحیه ساعت ۱۰ صبح روز پنج‌شنبه ۱۲ مهرماه در سالن دانش‌سرای عالی یا همان تالار دارالفنون آغاز به کار کرد. حضار متشکل از ۴۰ دانشمند و خاورشناس خارجی از ۱۷ کشور شامل ژاپن، آمریکا، هندوستان، شوروی، آلمان، ایتالیا، انگلستان، عراق، چکسلواکی، افغانستان، مصر، دانمارک، ترکیه، فرانسه، لهستان و فلسطین، هیأت دولت، رجال و ۴۰ تن از فضلاء کشور بودند. روز اول پس از برگزاری جلسه علمی میهمانان هزاره فردوسی از عمارت و کتابخانه گلستان بازدید کردند. در روز دوم افتتاح کتابخانه فردوسی، بازدید از مجلس شورای ملی و کنفرانسی راجع به فردوسی در سالن وزارت معارف برگزار شد. روز شنبه ۱۴ مهر، جلسه علمی کنگره با سخنرانی یکی از مستشرقین و نمایش درام فردوسی در تکیه دولت همراه بود. یکشنبه ۱۵ مهر بازدید از مدرسه صنایع مستظرفه، چوگان بازی با لباس‌های دوران فردوسی و نمایش‌های پهلوانی و نمایش فیلم راجع به زندگی فردوسی انجام شد. برنامه‌ها در چهارمین روز هزاره فردوسی با بازدید از حفريات شهر ری و مسجد ورامین همراه بود. کنگره، هفت روز در تهران ادامه یافت. ضمن این‌که در سایر شهرهای ایران نیز به همین مناسبت، برنامه‌های متنوع فرهنگی، علمی و جشن‌هایی برپا شد.

دکتر ملک‌زاده ادامه داد: هم‌زمان، در برخی کشورهای دیگر دنیا نیز به مناسبت هزاره حکیم ابوالقاسم فردوسی جشن‌هایی برگزار می‌شد. پاریس، مسکو، برلن، میسگان، استانبول، ورشو، واشنگتن، لندن، بروکسل، ژنو و ... از جمله شهرهای بزرگ دنیا بودند که با حضور بالاترین مقامات سیاسی و فرهنگی خود به برپایی جشن‌ها، برنامه‌های علمی و فرهنگی اقدام کردند.

در بامداد سه شنبه ۱۷ مهر، میهمانان با خودروهای مجزا به سمت مشهد حرکت کردند. شب اول در شاهرود اقامت کردند. ۱۹ مهر به نیشابور رسیده و از آرامگاه خیام بازدید به عمل آوردند. روز جمعه ۲۰ مهر وارد مشهد شدند و مسجد گوهرشاد و از کتابخانه آستان قدس بازدید کردند. این درحالی بود که در تمام سفر رضاشاه، ۵۰ کیلومتر جلوتر از آنها حرکت می کرد تا شخصاً به امور پذیرایی از میهمانها در شهرهای مختلف رسیدگی کند. ساعت ۳ بعد از ظهر جمعه ۲۰ مهر ۱۳۱۳ آرامگاه فردوسی با حضور رضاشاه و جمعی از مستشرقین و میهمانان افتتاح شد. سپس میهمانان در مجلس شام انجمن ادبی خراسان شرکت کردند. روز شنبه ۲۱ مهر بیمارستان شاهرضا مشهد افتتاح شد و عصر آن روز شاهنامه خوانی در انجمن ادبی خراسان برگزار شد. صبح روز یکشنبه ۲۲ مهر، میهمانان هزاره فردوسی، به تهران بازگشتند.

پیکر فردوسی را به دلیل شیعه بودن، به گورستان شهر راه ندادند

ملک زاده، بخش دوم سخنرانی خود را به افتتاح آرامگاه فردوسی و روند تأسیس آن اختصاص داد، ضمن این که بخش هایی از اسناد مرتبط با سخنان خود را برای حضار قرائت کرد. وی در نحوه شناسایی محل آرامگاه تأکید کرد: با توجه به آگاهی هایی که از شواهد باستان شناسی مستفاد می شود، این منطقه، به منطقه تاریخی توس تعلق دارد که در دوره اساطیری به دست توس پهلوان ایرانی بنا شد. توس همواره منطقه جدال و درگیری به منظور مقابله و مبارزه با سلاطه بیگانگان و زادگاه دو حماسه سرای بزرگ ایران یعنی دقیقی و اسدی طوسی بود. در نقل قولی مشهور، جنازه فردوسی به دلیل شیعه بودن، به گورستان شهر راه داده نشد و ناچار او را در باغ خودش در شهر طابران توس، نزدیک به دروازه شرقی رزان به خاک سپردند. مدفن وی زیارتگاه اهل دانش و معرفت بود و با وجودی که بارها ویران شد، از نو ساخته می شد. در روایتی دیگر که چندان موثق هم نیست، سپهدار توس در زمان فردوسی، یعنی ارسلان جاذب، اولین بنا را برگور ابوالقاسم فردوسی بنا کرد.

وی ادامه داد: در قرن نوزدهم، فریزر انگلیسی که مأمور کمپانی هند شرقی بود، در نوشته های خود از قبر فردوسی به عنوان مزاری محقر با گنبدی کوچک مزین به کاشی، در وسط خرابه توس یاد کرده است. بیش از ۵۰ سال بعد، در ۱۸۷۵ م، لرد کرزن همین توصیفات را از قبر فردوسی به دست آورده است. از این پس خبری از آرامگاه فردوسی نبود تا این که به تدریج همان گنبد کوچک نیز از بین رفت و مزرعه گندم قبر شاعر را فراگرفت. در دوره ناصری، شاه به آصف الدوله شیرازی، والی خراسان، مأموریت داد قبر فردوسی را بیابد. آصف الدوله نیز با همراهی چند فرانسوی، به توس رفت و مزار شاعر را پیدا کرد. دو اتفاق هم به منظور استفاده ارکان دولت و البته در حد و شأن فردوسی، از امکانات روی قبر بنا کرد که در شأن جایگاه فردوسی باشد، اما در زمان کوتاهی پس از این، با برکناری آصف الدوله از حکومت خراسان، این برنامه ها به حال خود رها شدند و در نتیجه نتوانست چنان که باید و شاید کاری از پیش ببرد.

با قدرت یابی رضاخان و اهتمام برخی برای ارتقای روحیه ملی گرایی در ایران، کسانی چون ملک الشعرای بهار کوشیدند به رضاخان القاء کنند اثبات ملی گرایی اش در گرو ساخت آرامگاه فردوسی درخور شأن وی است. پس از تأسیس انجمن آثار ملی در سال ۱۳۰۱، به همت محمدعلی فروغی رئیس انجمن، کوشش هایی برای ساختمان آرامگاه آغاز شد. چون نیت این بود آرامگاه شاعر بزرگ ملی به هزینه مردم و نه از بودجه دولت ساخته شود. در سال ۱۳۰۴، با نشر بیانیه ای از مردم خواسته شد، اعانات خود را برای این منظور به حساب انجمن پرداخت کنند. در اردیبهشت سال ۱۳۰۵، کیخسرو شاهرخ، نماینده زرتشتیان در مجلس شورای ملی، از طرف انجمن و به همراه گروهی راهی مأموریت شناسایی محل دقیق خاکسپاری فردوسی به مشهد شد. پس از جست و جو در باغ حاج میرزا علی قائم مقام نایب التولیه، تختگاه به طول شش متر و عرض پنج متر یافتند که همان مدفن فردوسی بود. برای ساخت بنای آرامگاه سه نقشه به وسیله هرتسفلد، طاهرزاده بهزاد و آندره گدار فرانسوی پیشنهاد شد. نقشه «گدار» با تغییراتی مورد قبول واقع شد. ۶ سال بعد که کار به انتها نزدیک می شد، برای تأمین بخشی از هزینه ها به پیشنهاد محمدعلی فروغی نخست وزیر قرار شد با فروش بلیت بخت آزمایی یا لاتاری فردوسی افزون بر شرکت دادن مردم عادی در ساخت این بنا، مابقی هزینه های اتمام آن تأمین شود. تمام روند اجرایی شدن این برنامه، در روزنامه اطلاعات آن دوران منعکس می شد. بعضی مدارس با تشکیل جلساتی در مدارس، اولیای دانش آموزان را به این همکاری تشویق می کردند و سرانجام برای فروش بلیت های باقی مانده یک میهمانی بزرگ برگزار شد و بدین وسیله مبلغ مورد نیاز تأمین شد.

گدار رئیس اداره باستان‌شناسی، مقبره را به شکل اهرام مصر طراحی کرد که در همان مراحل اولیه، با مخالفت فروغی تخریب شد تا به جای آن مقبره‌ای به سبک ایرانی-هخامنشی ساخته شود. طراحی این مقبره بر عهده حسین لرزاده که معماری جوان بود، گذاشته شد. اشعار کتیبه‌ها به خط استاد عمادالکتاب نوشته شد که ابتدا بر روی سنگ‌ها خوشنویسی و سپس بر روی نما انتقال داده شد. ساختمان آرامگاه در سال ۱۳۱۱ آغاز و طی ۱۸ ماه به پایان رسید. لرزاده جوان که طبع شاعری داشت، تاریخ اتمام مقبره فردوسی را چنین ثبت کرد:

به شمس شد اتمام آرامگاه هزار و سه صد از پیاش سیزده

دکتر ملک‌زاده شرح داد: بنای آرامگاه فردوسی، در قالب مجموعه‌ای فرهنگی به نام باغ آرامگاه فردوسی، در شهر توس در ۲۰ کیلومتری شهر مشهد به طرف قوچان به یاد حکیم ابوالقاسم فردوسی ساخته شد. مساحت ساختمان ۹۴۵ متر بود که چون طراحی بنا از محاسبات فنی دقیق برخوردار نبود و مقاومت خاک و مصالح پی، به درستی انجام نگرفته بود، از همان سال‌های نخست شروع به جذب رطوبت و نشست کرد. تعمیرات و مراقبت‌های سی ساله هم کارگر نشد. در نتیجه لزوم تجدید بنا مطرح و به دستور انجمن آثار ملی، در سال ۱۳۴۳ بازسازی بنا با نظارت مهندس هوشنگ سیحون در دستور کار قرار گرفت. بدین ترتیب در سال ۱۳۴۷ و اوایل ۱۳۴۸، بنای جدید بر اساس آرامگاه کوروش از بتون، سنگ و کاشی در حالی که بهترین حجار آن تصاویری از شاهنامه را بر دیوارهایش حک کردند، مرمت و نوسازی شد. سقف داخلی با کاشی‌کاری معرق، متأثر از عناصر تزئینی دوره هخامنشی و عصر فردوسی روکاری و دیوارهای آن تماماً با سنگ‌هایی از منطقه توس نماسازی شد. بنای پیشین دارای نمای بیرونی شبیه بنای فعلی بود، اما داخل آن کوچک‌تر و کم عمق‌تر و دارای دو ورودی کم عرض شرقی و غربی بود.

سال‌ها بعد مهدی اخوان ثالث در گوشه‌ای از این مجموعه در کنار مدفن فردوسی به خاک سپرده شد. در حال حاضر نیز باغ آرامگاه که حدود شش هکتار مساحت و یک موزه و کتابخانه دارد، سالانه بیش از یک میلیون گردشگر را می‌پذیرد. محل موزه در گذشته، چاپخانه سنتی و مکانی برای استراحت بازدیدکنندگان بود! که در سال ۱۳۶۱، با کشف آثار باستانی در شهر قدیم توس و همچنین اهدای اشیای تاریخی توسط افراد مختلف، به موزه تبدیل شد. در سال‌های اخیر نیز مدفن استاد آواز ایران محمدرضا شجریان شد.

ملک‌زاده، در پایان سخنرانی خود با اشاره به تعدادی از اسنادی که قرائت کرد، توجه مخاطبان را به برگزاری نمایشگاه مجازی تصاویر و اسناد مرتبط با شاهنامه و هزاره فردوسی که مجموعه کاملی از سندهای مورد استفاده در این سخنرانی را در بر می‌گیرد و هفته آینده در وبگاه پژوهشگاه قابل دسترس خواهد بود، جلب کرد.

چگونگی عملکرد بنیاد شاهنامه فردوسی

سخنران دوم این نشست انیس سجادی، از دانش‌آموختگان رشته تاریخ ایران در دوره اسلامی و از پژوهشگران جوان این حوزه، مطالبش را با عنوان «بررسی زمینه‌های شکل‌گیری و عملکرد بنیاد شاهنامه فردوسی» آغاز کرد و با اشاره به مبحث بنیاد شاهنامه گفت: بنیاد شاهنامه فردوسی در پی تدوین یک تصحیح انتقادی از متن شاهنامه ضمن لحاظ کردن جنبه‌های زبانی، ادبی، تاریخی، فرهنگی و هنری آن و به‌منظور استفاده از این اثر در رهبری و ارشاد نسل جوان کشور پدید آمد. اگرچه، حوزه فعالیت‌های این مؤسسه به امر شاهنامه‌پژوهی محدود می‌شد، اما در آن به شاهنامه به‌عنوان متنی که ناقل زبان فارسی و فرهنگ ایرانی از دوران باستان به دوران اسلامی است، توجه می‌شد. از این منظر، استفاده از شاهنامه به‌عنوان یکی از مهمترین عناصر شکل‌دهی و تداوم هویت ایرانیان در رئوس سیاست‌های فرهنگی حکومت قرار گرفت. لذا، در این مؤسسه فعالیت‌هایی صورت پذیرفت که ورای انتشار تصحیح داستان‌هایی از شاهنامه و نیز متمرکز ساختن مطالعات شاهنامه پژوهی داخل کشور در نشریه سیمرخ و تشکیل جلسات علمی هفته فردوسی و هفته شاهنامه و مشارکت فعال در جشنواره طوس به بهره‌برداری از این اثر در تدوین زیرساخت‌های علمی هویت ایرانی می‌پرداخت.

سجادی ادامه داد: بنابراین دستاوردی که این مؤسسه حاضر برای حکومت فراهم می‌آورد، تعریفی بود که از هویت انسان ایرانی در سال‌های پایانی حکومت پهلوی دوم ارائه می‌شد. بر این مبنای انسان ایرانی در دوره پهلوی دوم، متکلم به زبان فارسی و میراث دار اثر ارزشمندی چون شاهنامه بوده که در عین تعلق به سرزمینی باستانی، در پیوند فرهنگی عمیق و استوار با کشورهای همسایه است و همگام با مدرنیزاسیون ایران و آشنایی وی

با ضرورت‌ها، ایجاب‌ها و ملزومات یک جامعه مدرن به احیاء و بازتعریف مداوم خود در عرصه رقابت‌های جهانی می‌پردازد و خود را با زبان خودی در برابر دیگری و برای دیگری باز می‌شناساند. سجادی همچنین به تفصیل از انگیزه‌های شکل‌گیری بنیاد شاهنامه، زمینه‌های مؤثر در شکل‌گیری بنیاد شاهنامه، ساختار سازمانی آن و کارگزاری که در قالب اعضای هیأت امناء، دبیرکل، رئیس بخش تحقیقات، رئیس دبیرخانه علمی، مشاوران پژوهشی و کارمندان تحقیقاتی و فنی که در بنیاد شاهنامه مشغول خدمت بودند سخن گفت و در ادامه، اهداف بنیاد مبتنی بر اساسنامه آنچه را که ضرورت ایجاد سازمانی روشمند جهت تصحیح انتقادی متن شاهنامه تبیین می‌کرد، مورد بررسی قرار گرفت و وظایف بنیاد نیز به‌طور مشروح ارائه شد. چگونگی عملکرد بنیاد شاهنامه فردوسی، بخش پایانی سخنان سجادی بود که با محوریت اقدامات و خدمات مجتبی مینوی به‌عنوان رئیس بنیاد شاهنامه، به ذکر دستاوردهای بنیاد در بخش‌های مختلف انتشارات و آثار چاپ شده درخصوص فردوسی، شاهنامه و داستان‌های آن اختصاص یافت. نشریه سیمرخ به‌عنوان ارگان بنیاد که از ۲۵ اسفند ۱۳۵۱، مصادف با «روز فردوسی» منتشر و تا پیش از انقلاب ۵ شماره از آن به چاپ رسید، از دیگر اقدامات بنیاد شاهنامه مطرح و ارائه شد. در ادامه عملکرد بنیاد شاهنامه فردوسی به موارد متعددی از جمله: برگزاری روز فردوسی در سال ۱۳۵۳، برگزاری هفته گفتگو درباره فردوسی به سال ۱۳۵۴، مشارکت در برگزاری جشنواره طوس، دعوت از هنرمندان، شاعران و نویسندگان، تشکیل نمایشگاه دائمی برای معرفی فردوسی و شاهنامه به مردم تهران، همکاری با مؤسسات تربیتی و تربیت بدنی برای استفاده از حماسه فردوسی جهت ارشاد جوانان، همکاری با سازمان جلب سیاحان و استانداری خراسان برای تشویق زائران حرم رضوی جهت بازدید طوس و آرامگاه فردوسی و فعالیت‌های متنوع دیگر اشاره شد.

دانشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
پژوهشگاه تاریخ ایران پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی برگزار می‌کند:

نشست علمی

بازشناسی فردوسی و شاهنامه در یکصد سال گذشته

روایت اسنادی جشن هزاره و افتتاح آرامگاه فردوسی

دکتر الهام ملک‌زاده
(عضو هیئت علمی پژوهشگاه تاریخ ایران پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی)

بررسی زمینه‌های شکل‌گیری و عملکرد بنیاد شاهنامه فردوسی

انسیس سجادی
(دانش‌آموخته و پژوهشگر رشته تاریخ)

زمان: دوشنبه ۱۹ اردیبهشت ماه ۱۴۰۱
ساعت: ۱۰ تا ۱۲

لینک ورود رایگان: <https://webinar.ihcs.ac.ir/b/ihc-wjn-dtc-v1v>

مکان برگزاری: بزرگراه کردستان، خیابان دکتر آیت‌الله پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، سالن ادب

گسترش نفوذ شاهنامه و فردوسی در کشورهای آسیایی

به نام خداوند جان و خرد کزین برتر اندیشه بر نگذرد

پژوهشکده علوم تاریخی و گروه تاریخ اجتماعی و اقتصادی، با همکاری دانشگاه گرجستان و دانشگاه راجساهی از کشور بنگلادش، نشست بین‌المللی «گستره نفوذ شاهنامه و فردوسی در کشورهای آسیا»، را در تاریخ ۲۱ اردیبهشت‌ماه، برگزار کرد.

در ابتدای این نشست دکتر الهام ملک‌زاده، مدیر گروه تاریخ اجتماعی و اقتصادی پژوهشکده تاریخ، از روند برنامه‌ریزی و اجرای این نشست، گزارشی ارائه کرد و گفت: پیرو فراخوان معاونت گسترش زبان فارسی و ایران‌شناسی در خارج از کشور مرکز همکاری‌های علمی و بین‌المللی وزارت علوم و فناوری، به مناسبت «پاسداشت زبان پارسی و بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی»، که ۲۵ اردیبهشت هر سال است، گروه تاریخ اجتماعی و اقتصادی با توجه به توانمندی‌های علمی و امکان برگزاری برنامه‌هایی در همین راستا، سلسله برنامه‌های علمی جهت مشارکت در این فراخوان را در دستور کار خود قرار داد.

دکتر ملک‌زاده تأکید کرد: با توجه به مأموریت‌های پژوهشی خود در مطالعه، بررسی و ارائه پژوهش و برنامه‌های ترویجی مؤثر بر ارتقای آگاهی‌های بنیادین در عرصه پژوهش‌های تاریخی از یک‌سو و امکان تبادلات علمی بین‌رشته‌ای مبتنی بر مؤلفه‌های اجتماعی تاریخ ایران، از سوی دیگر، سه فعالیت علمی را طراحی و اجرا کند. اولین برنامه، نشستی با عنوان «بازشناسی فردوسی و شاهنامه در یکصد ساله گذشته»، ۱۹ اردیبهشت‌ماه

برگزار شد. نشست دوم نیز برنامه مشترک کنونی است که در سه مبحث ارائه شد. سومین برنامه نیز برگزاری نمایشگاهی مجازی با نام «فردوسی و شاهنامه به روایت تصویر» متشکل از اسناد و تصاویر مرتبط با جشن هزاره، آرامگاه و شاهنامه‌های برجای‌مانده، هم‌زمان با روز «پاسداشت زبان پارسی و بزرگداشت حکیم ابوالقاسم فردوسی» در وبگاه پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی در دسترس علاقه‌مندان قرار خواهد گرفت.

نخستین سخنرانی نشست بین‌المللی با نام «جستاری بر تأثیر فردوسی و شاهنامه در حوزه ایران فرهنگی» توسط الهام ملک‌زاده ارائه شد. وی در سخنان خود ضمن اشاره به درون‌مایه این شاهکار ادبی، گنجانده‌شدن چهار دودمان پادشاهی پیشدادیان، کیانیان، اشکانیان و ساسانیان در قالب اسطوره‌ها، افسانه‌ها و تاریخ ایران از آغاز تا حمله اعراب به ایران را مورد اشاره قرار داد و تقسیم سه بخش اسطوره‌ای، پهلوانی و تاریخی توسط فردوسی به‌عنوان پیونددهنده فرهنگ ایران پیش از اسلام با فرهنگ ایران پس از اسلام را نقطه اوج این شاهکار برشمرد که در بازه زمانی دو، سه هزارساله پیش تاکنون تداوم یافته است.

پژوهشکده تاریخ ایران پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
با همکاری بخش شرق‌شناسی دانشگاه گرجستان و دانشگاه راجساهی بنگلادش برگزار می‌کند:

نشست تخصصی بین‌المللی

گستره نفوذ شاهنامه و فردوسی در کشورهای آسیا

جستاری بر تأثیر فردوسی و شاهنامه در حوزه ایران فرهنگی
دکتر الهام ملک‌زاده

عضو هیأت علمی پژوهشکده تاریخ ایران، پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

نقش شاهنامه فردوسی در توسعه ادبیات گرجستان
پروفسور الکساندر چولوخادزه

رئیس بخش شرق‌شناسی دانشگاه گرجستان و استاد زبان فارسی و مطالعات ایران و خاورمیانه

فردوسی‌شناسی در بنگلادش
پروفسور محمد کمال الدین

استاد زبان و ادبیات فارسی دانشگاه راجساهی بنگلادش

زمان: چهارشنبه ۲۱ اردیبهشت ماه ۱۴۰۱
ساعت: ۱۰ تا ۱۲

لینک ورود رایگان: <https://webinar.ihes.ac.ir/b/ihe-mhl-dow-pya>

وی در ادامه ترجمه‌ها، پژوهش‌ها و انتشار نسخه‌های متعدد شاهنامه فردوسی در اقصی نقاط گیتی را امری مهم برشمرد که همچنان با اقبال جهانی روبه‌روست و توجهات به فردوسی و اثر سترگ وی در میان پژوهندگان، ایران‌شناسان و محققان تاریخ ادبیات جهان را به خود جلب کرده است. سپس با اشاره به ایران فرهنگی به‌عنوان گستره نفوذ فرهنگی تمدن ایرانی در کشورهایی که اینک در جغرافیای سیاسی فراتر از مرزهای کنونی ایران قرار دارند، اما همچنان آبخور اصلی فرهنگی‌شان ریشه در فرهنگ و تمدن ایرانی دارد، کشورهای این حوزه را با محور نقش و جایگاه نفوذ شاهنامه فردوسی مورد بررسی قرار داد.

ملک‌زاده اضافه کرد: در هندوستان برای نخستین بار متن کامل شاهنامه به زبان پارسی در سال ۱۸۱۱ میلادی منتشر شد. این در حالی بود که نزدیک به ۴۰ سال بعد از این تاریخ است که در ایران برای اولین بار و در زمان سلطنت ناصرالدین شاه قاجار، شاهنامه چاپ شد. این مسئله، حاکی از توجه و اقبال غیریانیان به شاهنامه در مقایسه با ایرانیان بود.

از جمله مطالب دیگری که ملک‌زاده در سخنرانی خود بدان اشاره کرد، نفوذ و نقش شاهنامه و فردوسی در میان کشورهای عربی بود که برخلاف مولوی، خیام یا سعدی، کمتر مورد توجه ادیبان و علاقه‌مندان به ادبیات کلاسیک بوده است. از نظر وی می‌توان ملی‌گرایی شاهنامه و تقابل ادبیات عربی با این موضوع، حماسی بودن شاهنامه در مقایسه با اشعار مطلوب شاعران عرب که وجه حماسی نداشته تا جایی که وزن متقارب که شاهنامه بر آن سروده شده اصلاً در زبان عربی وجود ندارد؛ همچنین غربگرایی مفرط ادیبان عرب را از دلایل اصلی این بی‌توجهی برشمرد. آشنایی جهان عرب با شاهنامه از قرن هفتم هجری و ترجمه فتح «بن علی بنداری» در دمشق اتفاق افتاد و پس از آن هم ادیبان مصری بودند که بیشتر به شاهنامه و فردوسی توجه داشته‌اند. سایر ادیبان و محققان کشورهای عربی چنین توجه و علاقه‌ای از خود نشان نداده‌اند.

روسیه یکی دیگر از کشورهایی بود که ملک‌زاده در سخنرانی خود بدان اشاره کرد و یادآور شد: از اواسط قرن نوزدهم میلادی، در روسیه پژوهش‌های گوناگونی در رشته‌های زبان‌شناسی، ادبیات و هنرشناسی ایرانی انجام یافت و مطالعه علمی و ترجمه شاهنامه مورد توجه قرار گرفت. در سال ۱۸۴۹ میلادی «ژوکوفسکی» داستان رستم و سهراب را از روی ترجمه آلمانی، به روسی برگرداند و نخستین ترجمه کامل شاهنامه از روی متن اصلی در سال‌های ۱۸۹۵-۱۸۹۶ میلادی منتشر شد که البته به زبان اوکراینی بود. شعرا و نویسندگان برجسته روسیه به‌خوبی فردوسی را می‌شناختند و در آثار خود از وی الهام گرفتند. تولستوی که با مطالعه زندگی فردوسی شناخت زیادی از وی یافته بود، برادرش که به زعم وی شباهت زیادی به فردوسی داشت، فردوسی صدا می‌زد. در روسیه فعالیت‌های عمیقی در زمینه شاهنامه‌پژوهی و برنامه‌های ترویجی و مناسبتی بزرگی طی سال‌های مختلف انجام یافت که از آن جمله برگزاری هزاره فردوسی هم‌زمان در ایران بود که در دو شهر سن‌پترزبورگ و مسکو برپا شد. کشورهای حوزه قفقاز و آسیای مرکزی مانند ارمنستان، تاجیکستان، قزاقستان و تفاوت میزان اطلاع و استقبال ادیبان و مردم این کشورها از شاهنامه و نفوذ اشعار و حماسه‌های شاهنامه در فرهنگ و زندگی مردمان این مناطق و ادبیات این کشورها، بخش بعدی سخنرانی ملک‌زاده را تشکیل می‌داد.

کشورهای شرق دور یعنی چین و ژاپن به‌عنوان نماد گسترش حوزه نفوذ شاهنامه و جایگاه فردوسی و تأثیر آن بر ادبیات این دو کشور از دیگر مطالبی بود که توسط دکتر ملک‌زاده بدان پرداخته شد. تحلیل جایگاه شاهنامه در چین و شباهت دو اثر منشور چینی که از نظر مضمون و حماسی بودن، همچنین نقشی که در رشد و تکامل زبان چینی، (همانند نقشی که شاهنامه در حفظ و تکامل زبان پارسی ایفا کرد) داشتند، حکایت از نفوذ و جایگاه شاهنامه بر ادبیات چین دارد. یا در ژاپن که قدیمی‌ترین سند تاریخی ایران در ژاپن و نخستین پیام بشر دوستانه ایران پس از اسلام، بیتی است از شاهنامه فردوسی است که در معبدی در شهر کیاسای ژاپن نگهداری می‌شود و متعلق به ۷۸۶ سال قبل یعنی سال ۱۲۱۷ میلادی است. این سند از سوی بازرگانی ایرانی برای راهب‌های بودایی نوشته شده و در آن بیت «جهان یادگار است و ما رفتنی ز مردم نماند بجز مردمی» از شاهنامه آمده است. بخش پایانی سخنرانی ملک‌زاده به دو کشور ترکیه با کمترین میزان اثرگذاری و افغانستان با بیشترین اشتراکات فرهنگی در مواجهه با فردوسی و شاهنامه پرداخته شد. با این ملاحظه که محل وقوع برخی داستان‌های شاهنامه، از نظر جغرافیایی در مناطق افغانستان کنونی اتفاق افتاده است. لذا از گذشته‌های بسیار دور از شناخته‌شده‌ترین کتاب‌ها در بین افغان‌ها بوده است. این در حالی است که در حال حاضر و با توجه به سیاست‌های حاکمان این کشور طی سال‌های اخیر در عدم حمایت از زبان پارسی و پراکندگی محققان و ادیبان افغانستان، همچنین مشکلات داخلی این کشور، نه تنها جایگاه فردوسی و شاهنامه در این کشور کم رنگ شده، حتی شاهنامه‌خوانی سنتی نیز ممنوع است.

سخنران دوم نشست بین‌المللی «گستره نفوذ شاهنامه و فردوسی در کشورهای آسیا»، پروفیسور الکساندر چولوخادزه، استاد زبان و ادبیات فارسی و مطالعات خاورمیانه و رئیس بخش خاورشناسی دانشگاه گرجستان و رئیس بخش مطالعات گرجی- شرقی انستیتوی مطالعات گرجستان بود.

پروفیسور چولوخادزه سخنانش را با عنوان «نقش شاهنامه فردوسی در توسعه ادبیات گرجستان» آغاز کرد و گفت: زبان و ادبیات فارسی کلاسیک از دوره آغاز گسترش در منطقه قفقاز جنوبی در سده ۵ ه. ق بر زبان و فرهنگ ملت گرجستان رتأثیر گذاشت. در این دوره ادبیات عرفی یا غیر مذهبی گرجی بر اساس عناصر بومی و به نوعی با تأثیر از ادبیات بیزانسی، عربی و به‌ویژه فارسی کلاسیک شکل می‌گرفت.

وی ادامه داد: «شاهنامه» فردوسی از گذشته‌های دور توجه گرجیان را به خود جلب کرده بود و در ادبیات کلاسیک و عامیانه گرجی بازتاب قابل توجهی داشته و همواره بخش مهم زندگی معنوی ملت گرجستان شد. در منابع غنی و مختلف گرجی سده‌های ۵-۱۲ ه. ق بسیاری از اسامی خاص قهرمانان «شاهنامه»، مانند: رستم، سهراب، تهمینه، مهرباب، گیو، گودرز، بیژن، زال، تهموراث، هوشنگ، لهراسب، افراسیاب، کایون، منوچهر، آرش، اثرط، تور، بهرام، رودابه، رویین، جاماسپ، نریمان، نوشه، جمشید، کیخسرو، کیکاووس، اسفندیار، سیاوش و غیره با آوانویسی الفبای گرجی و تلفظ خاص به وفور دیده می‌شود که اکثر آنها حتی امروز نیز میان گرجیان رواج دارد. یکی از قدیمی‌ترین و کامل‌ترین ترجمه‌های حماسه «شاهنامه» در جهان به زبان گرجی وجود دارد. در ادبیات گرجی «روستومیانی» عنوان عمومی روایت‌های گرجی «شاهنامه» است که همچنین به آن «داستان رستم» نیز گفته می‌شود. جامعه فنودالی گرجستان در قرون وسطی با وجود آنکه ترجمه «شاهنامه» از زبان بیگانه انجام گرفته، همواره شیفته روحیه حماسی-پهلوانی این اثر جهانی شده بود.

جنبه‌های اجتماعی داستان‌های «شاهنامه» گرجیان را به یاد اخلاق و آداب و رسوم اجدادشان در دوران‌های گذشته می‌انداخت که باعث شهرت بسیار و گسترش سریع داستان‌های مختلف «شاهنامه» در گرجستان شد. ترجمه‌های قدیمی «شاهنامه» مربوط به سده‌های ۶-۷ ه. ق به دلیل تاخت و تاز مکرر بیگانگان به گرجستان، امروز در دست نیست. اما در سده‌های ۹-۱۲ ه. ق. در «عصر احیای ادبیات گرجی» ترجمه‌های متعدد بخش‌های مختلف «شاهنامه» به زبان گرجی به نظم و نثر مجدداً صورت گرفته است. بخش‌های مختلف روایات‌های گرجی «شاهنامه» به‌صورت ۱. منثور، ۲. منظوم و ۳. منثور و منظوم انجام شد. برخی از داستان‌های «شاهنامه» در ادبیات عامیانه ملت گرجستان نیز گسترش چشم‌گیری پیدا کرده است؛ به‌ویژه داستان‌های «رستم و سهراب»، «بیژن و منیژه» و «سیاوش» به محبوبیت و شهرت خاص مردم عام برخوردار بودند. گرجی‌ها به «شاهنامه» «گنجینه بی‌پایان» می‌گفتند که یک‌دفعه ترجمه نشده و افراد مختلفی، در دوره‌های مختلف به ترجمه آن پرداخته‌اند و ارزش‌های ادبی روایت‌های گرجی «شاهنامه» نیز یکسان نیست. روایت‌های گرجی ترجمه تحت‌اللفظی «شاهنامه» محسوب نمی‌شود، بلکه ترجمه ادبی و ویرایش شده آن می‌باشد. «شاهنامه» در سده‌های ۹-۱۲ ه. ق در گرجستان به‌عنوان اثر ادبی جذاب، خواندنی و آموزنده محسوب می‌شد که در ساختار آموزش و پرورش جوانان و نوجوانان آن دوره نیز در کنار «پلنگینه‌پوش» حماسه ملی گرجیان، سروده و تاروستا ولی، جایگاه والا داشت. جوانمردی، میهن‌پرستی، جانفشانی، عشق و عاشقی پهلوانان و هوشیاری، پارسایی، احساسات، وفاداری، زیبایی بیرونی و درونی بانوهای حماسه فردوسی در آن دوره به‌عنوان نمونه بارز و مظهر تأثیرگذار در تعلیم و تربیت جوانان و نوجوانان جامعه گرجستان شمرده می‌شد. روایات

گرجی «شاهنامه» از منابع با ارزشی برای بررسی مسائل تطوّر و تاریخ نظم و نثر گرجی دوره مذکور به‌شمار می‌رود. در بعضی موارد ترجمه‌های گرجی حاوی نکات جالبی برای انتقاد و تصحیح متن فارسی است. در محافل معتبر صاحب‌نظران، بررسی و تحقیق مطالب درباره «شاهنامه» و روایات گرجی آن در فاصله زمانی از اواخر قرن ۱۹ م. تا زمان حال به‌عنوان رکن مهم، رشته ممتاز ایران‌شناسی و وظیفه خطیر ایران‌شناسان گرجستان تلقی می‌شود.

متون انتقادی روایت‌های گرجی «شاهنامه» حکیم ابوالقاسم فردوسی در سه مجلد منتشر شد، ضمن این که در سال ۲۰۱۱ میلادی ترجمه معاصر «شاهنامه» فردوسی به کوشش «بلا شالواشویلی» در تفلیس منتشر شد که موفق به دریافت جایزه کتاب سال جمهوری اسلامی ایران شد.

پروفسور کمال‌الدین: فردوسی یکی از معروفترین شاعران ایران در سرزمین بنگلادش است

پروفسور محمد کمال‌الدین، استاد گروه زبان و ادبیات فارسی، دانشگاه راجشاهی بنگلادش سخنران سوم این نشست بین‌المللی، با عنوان «فردوسی‌شناسی در بنگلادش» بود. وی در سخنرانی خود به این موارد پرداخت که فارسی در شبه‌قاره از سال ۱۲۰۳ تا ۱۸۶۳م زبان رسمی بود.

تأثیر فارسی در سراسر کارهای اداری، آموزشی، تاریخی و ... مشهود بود. فردوسی یکی از معروفترین شاعران ایران در سرزمین بنگلادش است و شاهنامه به‌عنوان یکی از شاهکارهای ادبیات جهان برای مردم بنگلادش که طی سده‌هایتمادی با زبان فارسی به عنوان زبان رسمی دربارهای هند آشنایی داشتند، اثری شناخته شده است. از آن‌جا که در حال حاضر در چهار دانشگاه بنگلادش مانند دانشگاه داکا، دانشگاه راجشاهی، دانشگاه چیتا گنگ دوره لیسانس و فوق لیسانس زبان و ادبیات فارسی تدریس می‌شود و تعداد دانشجویان فارسی حدوداً هزار نفر است و بیشتر از ۳۰ نفر استاد فارسی در حال تدریس فارسی هستند، بدیهی است که تعداد قابل توجهی از آموزندگان زبان فارسی به‌دلیل همین ریشه‌های فرهنگی، در تحقیقات دروه‌های عالیه تحصیلی خود جذب شاهنامه و مضامین جذاب آن شوند. نتیجه این علاقه‌مندی نیز در قالب پایان‌نامه و رساله‌های تحصیلی آنها نمود پیدا می‌کند.

پروفسور کمال‌الدین افزود: در سده گذشته، همچون فردوسی که برای خلق شاهنامه سی سال زحمت کشید، منیرالدین یوسف شاعر و مترجم معروف بنگالی، شاهنامه را طی هفده سال (۱۹۶۳-۱۹۸۱م) و با قبول زحمات زیادی ترجمه کرد. ضمن این که به‌مناسبت هزاره شاهنامه‌نویسی، در سال ۱۹۹۱م و با کمک رایزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران، بنگلا آکادمی، در شش جلد این کتاب را به چاپ رساند. نکته قابل ذکر این که، انتشار ترجمه کامل شاهنامه به زبان بنگالی، سال‌ها پس از فوت مترجم انجام یافت. قسمتی از آن در سال ۱۹۷۷ م و ۱۹۷۹م چاپ شده بود. در سال ۱۹۷۷م، هنگامی که ضیاءالرحمن به ایران سفر کرد، آن قسمت چاپ شده شاهنامه فردوسی به زبان بنگالی را همراه خود به ایران آورد و در زمان ملاقات با محمدرضا پهلوی (شاه مخلوع)، آن کتاب را به وی هدیه داد. شاه مخلوع از دیدن این هدیه پراهمیت، خوشحال شد و گفت: چه چیزی بهتر از این هدیه وجود دارد که شاهنامه فردوسی به زبان بنگالی ترجمه شده و به دستم رسیده است. این موضوع را در احیای ارتباط دو کشور مؤثر دانستند. سال‌ها بعد و در حدود سال ۲۰۱۲م، دوره شش جلدی شاهنامه، تجدید چاپ شد.

چنان‌که ذکر شد، شاهنامه فردوسی، در کشور بنگلادش، به‌عنوان یکی از مواد درسی اصلی رشته ادبیات فارسی تدریس می‌شود. ضمن این که در سایر رشته‌های تحصیلی که به زبان بنگالی تدریس می‌شوند، در دانشگاه‌های مختلف، ذیل واحد درسی که به اشعار بین‌المللی پرداخته می‌شود نیز خوانده می‌شود. داستان سهراب و رستم خیلی مشهور است. نمایشنامه و کتاب‌های کوچکی هم راجع به این داستان نوشته شده است. مردم بنگلادش فردوسی و شاهنامه هر دو را خیلی خوب می‌شناسند. این در حالی است که بیش از هشت هزار کلمه فارسی در زبان بنگالی به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم به کار برده می‌شود. در واقع ادبیات بنگالی، متأثر از زبان پارسی رونق گرفته است. ارتباط زبان پارسی و بنگالی، تاریخی قدیمی دارد. ارتباط دو ملت و دو زبان و دو ادبیات که ناگسستنی است.

در پایان نشست بین‌المللی «گسترش نفوذ شاهنامه و فردوسی در کشورهای آسیا»، با تأکید بر پیوستگی فرهنگی میان کشورهای آسیا به خصوص، حوزه ایران فرهنگی و اثرگذاری ادبیات فارسی و نقش شاهنامه و اثر سترگ فردوسی بر مانایی زبان، فرهنگ و ادبیات پارسی، استادان مدعو از دانشگاه‌های گرجستان و بنگلادش، همکاری‌های متقابل گسترده‌تر علمی در جهت هم‌افزایی هرچه بیشتر میان مراکز پژوهشی و آکادمی‌های علمی سه جانبه را پیشنهاد دادند.

یادداشت به مناسبت روز بزرگداشت فردوسی:

تمدن ایرانی در جهان شاهنامه

دکتر فرانک جهانگرد

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

بر کسانی که با شاهنامه مأنوسند آشکار است که شاهنامه صرفاً یک اثر حماسی درباره سرگذشت شاهان نیست، بلکه اثری است که چکیده فرهنگ و تمدن ایرانی را به تصویر می‌کشد؛ گویی آنچه در خرد و اندیشه ایرانیان در برخورد با پستی و بلندی‌های زیست فردی و قومی رفته، در قالب روایت‌های اسطوره‌ای در این کتاب بزرگ ثبت شده است. عظمت فردوسی در این است که این روایت‌ها را که چکیده نگاه ایرانیان به دین، اخلاق، خرد و هنر ایرانی است، با زبانی به‌گزین ثبت کرده است. آنچه در شاهنامه می‌بینیم نه منویات یک نفر، بلکه عصاره تفکر و شیوه زیست و تمدن یک قوم در طول تاریخ دیرپای خود است. توجه به اخلاق و محوریت آن در شاهنامه، خرد و خردورزی، راستی و پابندی به آن در این متن موج می‌زند. قهرمانان و پهلوانان در خلال داستان‌ها با نوعی منش پهلوانی، روان‌ها را پرورش می‌دهند.

شاهنامه کتاب عواطف است. خواننده را از هزارتوی احساسات انسانی عبور می‌دهد و روان او را می‌پالاید. جوانمردی و پهلوانی، شادی و غم، نام و ننگ، عشق و کین، امید و نومیدی و دیگر عواطف انسانی را در شاهنامه می‌توان دید. به اقتضای داستان هر کدام از عواطف انسانی خواننده را در ذات خود غرق می‌کنند. این چنین است که جهان زیست انسانی و نوع نگاه ایرانیان به آن در شاهنامه متبلور شده است. ناب بودن احساسات شخصیت‌ها، هر خواننده‌ای را با ابعاد وجودی خود آشنا می‌سازد؛ چیزی که در طول تاریخ هر انسانی با آن آشنا و البته غرق در معمای آن است.

دین در شاهنامه همان راه راستی است که با معیار خرد سنجیده می‌شود و در نهایت خرد، خردورزی و راستی جایگاه ویژه‌ای می‌یابد و اخلاق بر بی‌اخلاقی چیره می‌شود. بی‌گمان تا زمانی که انسان و عواطف انسانی وجود داشته باشد این کتاب خواننده و دست‌به‌دست خواهد گشت.

بنابر آنچه گفته شد، آنچه خوانندگان پس از مطالعه شاهنامه دریافت می‌کنند، صرفاً عبور از روایت‌ها و داستان‌ها نیست، شاهنامه نوعی پالایش اخلاقی می‌دهد و شکوه خردورزی را به نمایش می‌گذارد؛ خردورزی‌ای که همسو با اخلاق در آینه داستان‌ها و روایت‌ها برجسته شده است. فردوسی چنین اخلاق و چنین خردی را نخست به خوبی درونی ساخته و هضم کرده، سپس آن را سخت می‌ستاید و رواج می‌دهد. هر جا سخن از خرد و دانش است، ناگاه توسن سخن را به سمت زیباترین تعابیر و جاودانه‌ترین تصاویر هدایت می‌کند و سخن را به عرش می‌رساند. این چنین است که ناخودآگاه در شاهنامه حسی از گرایش به اخلاق و خرد جاری می‌شود، بی‌آنکه مخاطب عام یا خاص بتواند بر آن دست نهد و بگوید دقیقاً راز عظمت این کلام در چیست.

البته بلاغت در شاهنامه نیز از آن گونه است که در سخن‌سنجی‌های معمول نمی‌گنجد و همواره رازی سر به مهر در عظمت سپهر این اثر وجود دارد که هیچ گونه به تقسیم‌بندی‌های معمول علوم ادبی تن نمی‌دهد و همواره از آن فراتر می‌رود. شاید این راز در تواضع فردوسی در برابر متنی باشد که خود پیش از آن که به نظمش درآورد، شیفته آن بوده و در حکمتی که اخلاق و خرد و دین را از یک جنس می‌بیند و در یک راستا می‌داند، که با آنچه در دوره‌های سپسین از آن یاد می‌شود، کم‌وبیش متفاوت است.

درونی‌شدگی روایت‌ها در بطن فردوسی سبب می‌شود در فراز و فرود داستان‌ها و رویدادهای شاهنامه، اوج‌ها به تعالی برسند و حسیض‌ها ضرباهنگی قوی‌تر نمایان سازند. نبض شاهنامه، انبساط و انقباض‌ها، برآمدن‌ها و فرورفتن‌ها، همسو با نبض فردوسی ضربان می‌یابد و این چنین یکی‌شدن و درهم تنیده‌شدن فردوسی با متن است که شاهنامه را اثری معماوار کرده به گونه‌ای که بلاغت و علوم ادبی یا دانش‌های باستانی نمی‌توانند به‌طور کامل توصیف‌گر آن باشند. طرفه آن که در طول تاریخ پرفراز و نشیب، هر دم شاهنامه توانسته همسو با قلب ایرانیان بتپد و صدایش در طول قرون و اعصار گوش‌نواز فراز و فرود و دل‌داری‌دهنده و پشت‌گرم‌کننده مردم ایران زمین باشد.

یادداشت به مناسبت گرامیداشت روز زبان و ادبیات فارسی:

پاسداشت زبان فارسی، به مثابه پاسداشت هویت ملی و فرهنگی ایرانیان

یوسف محمدنژاد

عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

بسی رنج بردم در این سال سی عجم زنده کردم بدین پارسی

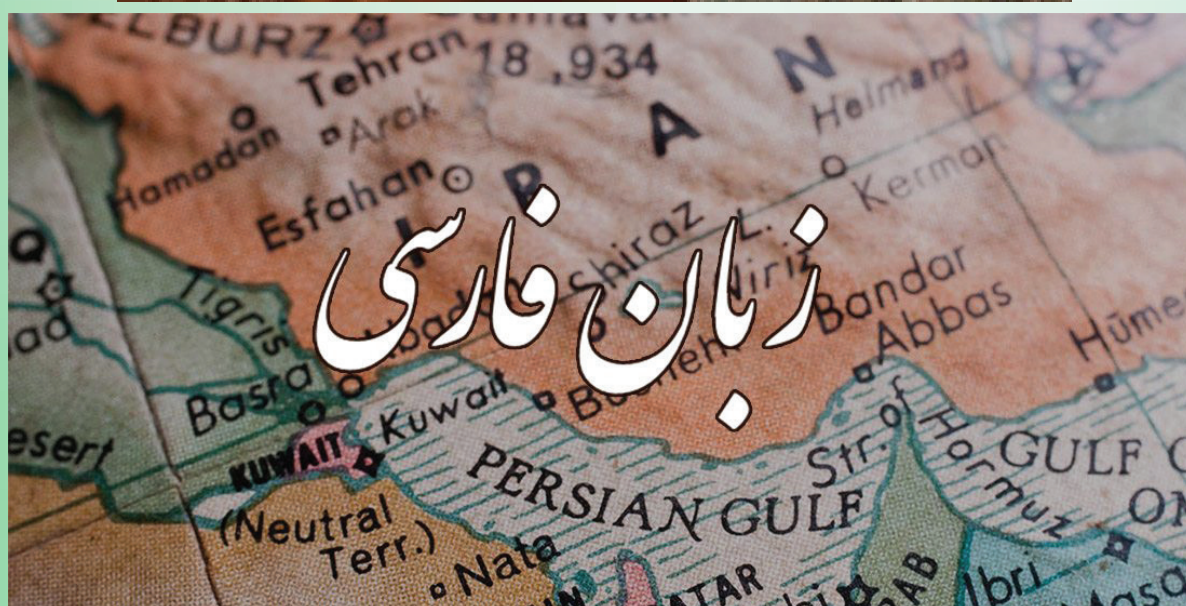
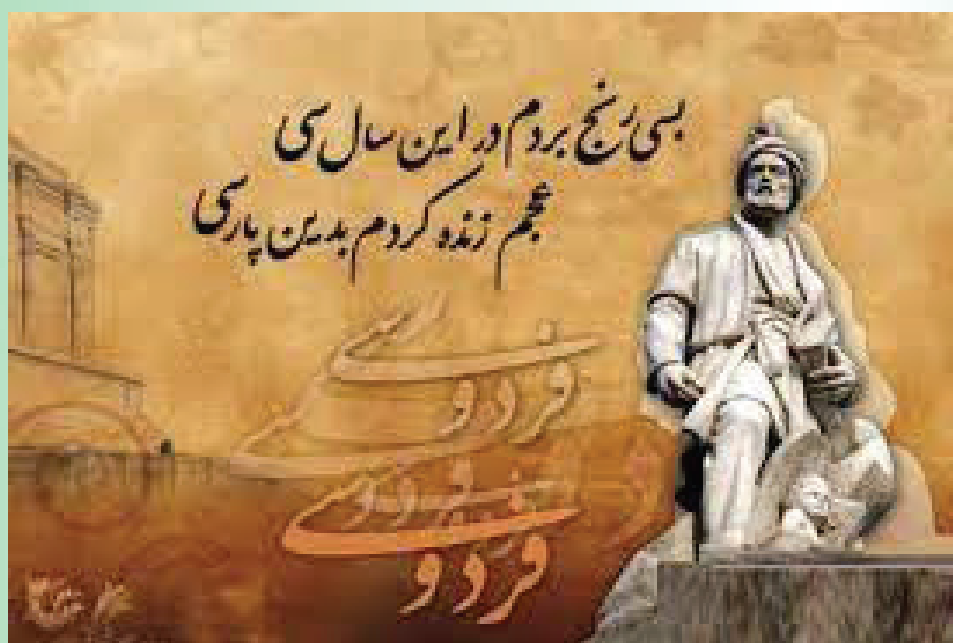
زبان فارسی میراث گرانبهای نیاکان ماست که بخشی بزرگ از هویت و شخصیت ملی مان بدان بازشناخته می شود. ایرانیان جدا از پیوندشان به گروه، طایفه، قومیت یا آیینی خاص، شیفته و دلبسته این یادگار کهن پیشینیان خویشند و بدان می بالند. به همین روی پس از اسلام آوردنشان نیز بر خلاف برخی از مردمان مسلمان دارای تمدن نه تنها زبان فارسی را به فراموشی نسپرده اند، بلکه از این زبان پاسداری کرده و حتی آن را در راه گسترش دین نوین خود به کار بسته اند؛ چنانکه باید گفت، اکنون بسیاری از مردم شبه قاره، آسیای میانه و همچنین بخش هایی از شرق آسیا و اروپا اسلام آوردنشان را وامدار ایرانیان و زبان فارسی هستند. بنابراین بی هیچ تردید و اهمه ای می توان گفت که خدمات بی نظیر فکری اندیشمندان ایرانی به دنیای اسلام و جایگاه رفیع عرفان اسلامی در ادبیات پرمایه فارسی آن را به زبان دوم جهان اسلام تبدیل کرده و گنجینه های علمی، دینی و عرفانی فراوانی را برای مسلمانان به ارمغان آورده است.

زبان فارسی افزون بر آنکه گنجینه گرانبهای ملی و مذهبی ماست و زیباترین مفاهیم و تعبیر عرفان اسلامی در خود بازتاب می دهد، سرشار از هنرنمایی های ایرانیان است که در قالب شعر و نثر نمود یافته و جهانیان را به تحسین واداشته است؛ چنانکه شکوه حماسه سرایی فردوسی، پرسش های حکیمانه خیام، وسعت اندیشه مولوی، معنی پردازی و مردم شناسی سعدی، اعجاز زبانی و بیانی، و عظمت فکری و روامداری حافظ رشک شاعران دیگر مردمان گیتی را برانگیخته است و شماری از نمایندگان فرهنگی، ادبی و هنری ایرانیان، منبع الهام برخی از نام آورترین شاعران جهان شده اند.

همین جایگاه ارجمند و رشک برانگیز نمایندگان فکری و فرهنگی ایرانیان در میدان اندیشه و فرهنگ جهان، در سال های اخیر برخی از کشورها و حکومت های دنیا را بر آن داشته است تا این اندیشه ورزان و نام آوران ادب و هنر ایرانی را در شمار نمایندگان فکری و فرهنگی خود جای دهند و به نام خود صادره کنند، دریغ از نامهربانی ها و غفلت سیاست گذاران و برنامه ریزان و مدیران فرهنگی ما!

افزون بر اینها زبان فارسی یکی از استوارترین بنیادهای وحدت ملی و تمامیت ارضی کشور ماست. در میان اقوام گوناگون ایرانی که هر یک به زبانی و گویشی سخن می‌گویند، تنها این زبان، زبان همدلی و یگانگی، و زبان گفت و شنود ملی است. این همدلی، یگانگی و گفت و شنود ملی در هر برهه و موقعیتی حیاتی است، ولی در موقعیت‌های پرخطر برای وحدت ملی و تمامیت ارضی کشور حیاتی‌تر است. شاید ما اکنون در چنین موقعیتی باشیم. در چنین موقعیتی هیچ چیز نمی‌تواند جای زبان مشترک ملی یعنی زبان فارسی را بگیرد و به اندازه آن به همدلی و هم‌افزایی اقوام ایرانی کمک کند.

کوتاه سخن اینکه، زبان فارسی نزد ایرانیان جایگاهی بس ارجمند و مقدس دارد؛ از آن‌رو که آنان را به گذشته تاریخی و ملی‌شان پیوند می‌دهد، پیوستگی آنها را با دلبستگی‌های دینی و مذهبی‌شان حفظ می‌کند، بازتاب‌دهنده ذوق سرشارشان در آثار ادبی و هنری است، و سرانجام عامل ایجاد وحدت ملی و همبستگی در برابر دشمن مشترک است، قدر این میراث ارجمند و آینه تمام‌نمای هویت ملی و فرهنگ ایرانی و نیز عامل همدلی و همبستگی قومی را بدانیم!

عرضه آثار کمیاب پژوهشگاه علوم انسانی در سی و سومین دوره نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران

سی و سومین دوره نمایشگاه بین‌المللی کتاب تهران از ۲۱ اردیبهشت‌ماه در محل مصلی تهران آغاز به کار کرد. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی نیز طبق سنوات قبل در این نمایشگاه حضور فعال داشت. سیدرضا آقایی، مدیر نشر آثار علمی پژوهشگاه، در این خصوص گفت: نمایشگاه کتاب فرصت دورهمی و گردهم‌آیی بزرگ فرهیختگان علم و دانش است و پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی ضمن شادباش این جشن کتاب به خانواده بزرگ علوم انسانی، از همه دوستان کتاب دعوت به عمل آورد، ضمن بازدید از غرفه پژوهشگاه در مصلی تهران، از نمایشگاه مجازی پژوهشگاه بازدید فرمایند.

وی افزود: پژوهشگاه در سی و سومین نمایشگاه بین‌المللی کتاب با بیش از ۵۰۰ عنوان اثر شرکت کرد و برخی از آثار خود را با ۴۰ درصد تخفیف به علاقه‌مندان به فروش رساند.

آقایی با اشاره به اینکه جامعه هدف پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، اقشار متخصص و همچنین علاقه‌مندان گسترده مباحث علوم انسانی در سراسر کشور هستند، تأکید کرد: پیرو انتظار و تقاضای اهالی علوم انسانی، برخی از آثار منتشر شده پژوهشگاه که به دلیل استقبال گسترده کمیاب شده بودند، در این دوره از نمایشگاه عرضه شد و علاقه‌مندان و متخصصان برای تهیه آن اقدام کردند.

مدیر نشر آثار علمی پژوهشگاه افزود: مدیریت آثار علمی پژوهشگاه بعد از خاتمه نمایشگاه بین‌المللی کتاب نیز آثار منتشره خود را در نمایشگاه دائمی و فروشگاه تخصصی کتب علوم انسانی، واقع در خیابان کریم‌خان به علاقه‌مندان عرضه می‌کند.

وی با اشاره به اینکه مسائل و نیازهای فرهنگی و علوم انسانی جامعه، محور اصلی فعالیت‌های مدیریت نشر آثار علمی پژوهشگاه هستند، تأکید کرد: شناسایی نیاز و تقاضای جامعه علمی کشور و پاسخ به این نیازها در حوزه علوم انسانی، یکی از راهبردهای جدید مدیریت پژوهشگاه است، لذا تعامل و دیدار با علاقه‌مندان و متخصصان علوم انسانی کمک بزرگی در پیشبرد این هدف خواهد بود. ما همیشه نظرات و پیشنهادات اهالی علوم انسانی را مغتنم می‌دانیم و از آنها استقبال می‌کنیم.

یادداشت به مناسبت روز جهانی ارتباطات:

فناوری‌های اطلاعاتی - ارتباطی برای استقلال سالمندی

سیده زهرا اجاق

عضو هیأت علمی پژوهشکده مطالعات فرهنگی و ارتباطات

۲۷ اردیبهشت برابر با ۱۷ می روز جهانی ارتباطات دوربرد (مخابرات) و جامعه اطلاعاتی است که در ایران هم بزرگ داشته می‌شود. انجمن مربوطه هر سال مضمون خاصی را برای این روز معرفی می‌کند که امسال «فناوری‌های دیجیتال برای سالمندان و سالمندی سالم» را برگزیده است با هدف نشان دادن اهمیت فناوری‌های ارتباطی-اطلاعاتی در زیست انسانها و افزایش آگاهی از نقش این فناوری‌ها در زندگی.

فناوری‌های دیجیتال به شیوه‌های مختلف می‌توانند موجب تجربه سالمندی و پیری توام با سلامتی شوند. یعنی به افراد پیر و سالمندان کمک می‌کنند تا هم روابطشان را حفظ کنند یا توسعه دهند؛ و هم به آنان کمک می‌کنند تا از نظر جسمی، احساسی و مالی مستقل باشند. مثلاً یک شخص پیر با استفاده از وسایل یا نصب اپها و گجت‌های خاص (مانند مانیتورها، ساعت مچی، تلفن هوشمند و...) می‌تواند وضعیت سلامت خود را دائماً کنترل کند. هدف اصلی از توسعه این فناوری‌ها افزایش استقلال یا کمک به حفظ استقلال سالمندان است. درواقع، وجود این امکان برای پیران و سالمندان که برای انجام کارهایشان از استقلال برخوردار باشند، «سالمندی سالم» نامیده می‌شود و اکنون متخصصان رشته‌های مختلف از جمله ارتباطات اجتماعی، مهندسی‌های مختلف کامپیوتر، هوش مصنوعی، اینترنت اشیاء، جامعه‌شناسی، روانشناسی، مددکاری، پزشکی و بهداشت در همکاری و هم‌افزایی با یکدیگر در فرایند فراهم ساختن چنین امکانی برای سالمندان با میانجیگری فناوری‌های مختلف همکاری می‌کنند.

داشتن دوره سالمندی سالم آرزوی بزرگ، مهم و خوبی است. کسانی که این دوره را تجربه کرده‌اند یا می‌کنند درک خوبی از شرایط دارند و اینکه در فرهنگ ما رایج شده که بزرگترها به جوانان جملاتی همچون «الهی پیر شی» یا «خدا هیچ کس را از دست و پا نیندازد» می‌گویند، حاکی از آرزوی داشتن عمر دراز توام با استقلال و سلامتی برای آنان است. این موضوع در شرایط معاصر که جوامع به سمت میان‌سالی و سالمندی پیش می‌روند، اهمیت بیشتری یافته است. تحولات جمعیتی ایران حاکی از این است که ایران در آستانه ورود به میان‌سالی است و پیش‌بینی‌ها نشان می‌دهند تا سال ۱۴۳۰ خورشیدی ۲۵ درصد جمعیت ایران سال‌خورده باشند. در سطح جهانی هم پیش‌بینی می‌شود که تا سال ۲۰۵۰، ۱۶ درصد جمعیت جهان بیش از ۶۵ سال، سن داشته باشند. کنار هم گذاشتن این ارقام در کنار سن امید به زندگی معنادارتر می‌شود. سال ۱۳۹۹ معاون وزیر

بهداشت اعلام کرد که سن امید به زندگی در ایران ۷۶ سال است (درگاه صندوق بازنشستگی کشوری، ۱۴۰۰). اگرچه داشتن سالمندی سالم نیازمند طی کردن دوره‌های کودکی و جوانی سالم و به‌ویژه برآورده شدن نیازهای اساسی همچون اشتغال و ازدواج است، اما یکی از نتایج تحولات جمعیتی، افزایش هزینه‌های درمان و انتظارات بیمه‌ای این گروه سنی است. سیاستگذاری در جهت برآوردن نیازهای جوانان امروز و پاسخگویی به نیازهای سالمندان کنونی باید هم‌راستا با هزینه‌کرد پژوهشی و صرف بودجه‌های تحقیق و توسعه برای آگاه‌سازی جامعه، شناخت، مطالعه، طراحی و ساخت یا حداقل خرید و عرضه این ابزارها، و آموزش و توانمندکردن سالمندان برای استفاده از این وسایل و اپها باشد.

ایجاد شرایط اجتماعی و محیطی مناسب که به سالمندان امکان دهد تا استقلال عملکرد خود را در این دوره از زندگی‌شان حفظ کنند، یکی از رویکردهای مهم و پیشرو معاصر است. ویژگی‌های سالمندی سالم عبارتند از: حفظ قابلیت حرکت و توانایی جابجایی، استقلال در برآوردن نیازهای اساسی، یادگیری، تصمیم‌سازی و حفظ روابط قبل، ایجاد روابط جدید، و بودن در اجتماع. برخی از ابزارها اساساً برای برآوردن نیازها و خواسته‌های افراد سالمند ایجاد شده‌اند و ژرو فناوری (Gerontechnology) نام دارند. این ابزارها از دهه ۱۹۹۰ میلادی تولید و به سالمندان کمک می‌کنند تا کارهای شناختی یا جسمی روزمره خود را انجام دهند؛ مانند فناوری‌های کمکی هوشمند (Intelligent Assistive Technologies (IAT)) که به افراد مبتلا به دمنس یا سایر مشکلات شناختی کمک می‌کنند تا زندگی را با مشکلات کمتری سپری کنند. برخی از فناوری‌ها هم کمک خاصی نمی‌کنند و تنها اطلاعات لازم و مورد نیاز را ارائه می‌دهند، مانند ابزارهای مانیتورینگ شخصی یا ابزارهای اندازه‌گیری وضعیت‌های فیزیکی - شناختی مانند ضربان قلب، مصرف کالری، گام‌شمار، زمان واکنش، ردیابی و... در ایران سلامت همراه از جمله فناوری‌های این نوع است.

در پایان توصیه می‌شود که با توجه به همین میزان فناوری‌های اطلاعاتی - ارتباطی در دسترس، هر کدام از ما نسبت به معرفی و آموزش حداقل یکی از این فناوری‌ها یا قابلیت‌های گوشی هوشمند به سالمندان پیرامون خود کمک کنیم تا زندگی شادتری داشته باشند. تجربه زندگی در دوره همه‌گیری کووید - ۱۹، همه ما از جمله سالمندان را با ظرفیت‌های این فناوری‌ها بیشتر آشنا ساخت. آموزش و یاددادن عملی نحوه استفاده از همین فناوری‌های در دسترس به سالمندان، می‌تواند در افزایش استقلال آنها نقش حداقل اندکی داشته باشد.

منبع:

درگاه صندوق بازنشستگی کشوری (۱۴۰۰)،
پیوند سن بازنشستگی با سن امید به
زندگی، قابل دسترسی در: <https://www.cspf.ir>

۱۸۵۹۵/ir

گزارش نشست «مرکز تحقیقات امام علی (ع)» به مناسبت شب‌های قدر؛

«برادری انسانی» به مثابه یک عیار تمدنی

نشست «برادری انسانی» به مثابه یک عیار تمدنی» با سخنرانی دکتر حبیب‌الله بابایی، عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی، جمعه دوم اردیبهشت‌ماه مصادف با شب بیست و یکم ماه مبارک رمضان و شهادت امیرالمؤمنین امام علی علیه‌السلام و به مناسبت شب‌های قدر، به همت مرکز تحقیقات امام علی (ع) برگزار شد.

در ابتدای این نشست دکتر حبیب‌الله بابایی گفت: موضوع «اخوت انسانی» از چند جهت حائز اهمیت است و می‌توان آن را مورد تأمل قرار داد: ۱. اخوت انسانی و اخلاق جهانی، ۲. اخوت انسانی و نظم اجتماعی، ۳. اخوت انسانی و ارتباط فرهنگی با ملل و فرهنگ‌های دیگر، و ۴. اخوت انسانی به مثابه یک شاخص تمدنی و ضرورت توجه به اخلاق برادرانه و همین‌طور نظم برآمده از اخوت و برادری در صورت‌بندی کلان نظام مناسبات انسانی در سطح امت اسلام. وی در ادامه به بیتی از اشعار سعدی اشاره کرد که در آن به بحث «اخوت انسانی» توجه شده است:

که در آفرینش ز یک گوهرند

بنی آدم اعضای یکدیگرند

دکتر بابایی متذکر شد این نگاه از سوی استاد شهید مرتضی مطهری قابل پذیرش نبوده و مورد نقد قرار گرفته است. از نظر استاد مطهری هرچند مضامین شعر سعدی بسیار عالی است، اما براساس آنچه در روایات نبوی آمده است، این مؤمنین هستند که شبیه یک پیکر بوده و از روح واحد ایمانی برخوردارند. می توان گفت استاد مطهری بر اخوت ایمانی و اخوت اسلامی تأکید دارند و این اخوت و برادری را در میان امت اسلام کارساز و ضروری می دانند.

وی در بخش دیگری از سخنرانی خود با اشاره به دیدگاه آیت الله جوادی آملی در کتاب «وحدت جوامع در نهج البلاغه» و همین طور در کتاب «تفسیر تسنیم»، در این باره گفت: ایشان در بحث از «اخوت انسانی»، برای آن دو نوع استدلال ارائه می کند: دلیل روایی و دلیل فلسفی. آیت الله جوادی آملی در تشریح دلیل روایی با اشاره به روایت «الانسان اخ الانسان احب او کره» (انسان برادر انسان است چه دوست داشته باشد چه دوست نداشته باشد)، می گوید اگر این حدیث، سند روایی داشته باشد از مصادیق و تعبیر زنده و جهان شمول حقوق بین الملل اسلامی است. آیت... جوادی آملی در تبیین فلسفی از «اخوت انسانی» به موضوع فطرت مشترک بشری به مثابه بنیانی مشترک میان انسان ها توجه می کند که براساس آن می توان به صورت بندی اخوت انسانی پرداخت. دکتر بابائی در پایان سخنان خود، با جمع بندی و ذکر انواع «اخوت انسانی»، «اخوت دینی»، «اخوت اسلامی»، و «اخوت ایمانی» به رابطه اخوت انسانی با اخوت دینی - اسلامی - و ایمانی پرداخت و بر این نکته تأکید کرد که اخوت انسانی قبل از ورود به مرحله ایمان، اگرچه اخوت انسانی است ولی بسیط و ابتدایی است، در حالیکه اخوت ایمانی در فرایند ایمان، اخوت انسانی است ولی پیشرفته و مترقی. اساسا ایمان و ارتباط عمیق با خدا، منجر به رشد و توسعه انسانیت در درون آدمی و در نسبت با انسان های دیگر شده (لیثروا لهم دفائن العقول) و بر این اساس بر این دیدگاه تأکید می شود که ایمان بدون انسانیت درحقیقت نمی تواند ماهیت ایمان راستین را داشته باشد.

انتصاب

دکتر نجفی، رئیس پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، طی احکامی جداگانه،

آقای سیدرضا آقایی را به سمت «سرپرست مدیریت نشر آثار علمی پژوهشگاه»،

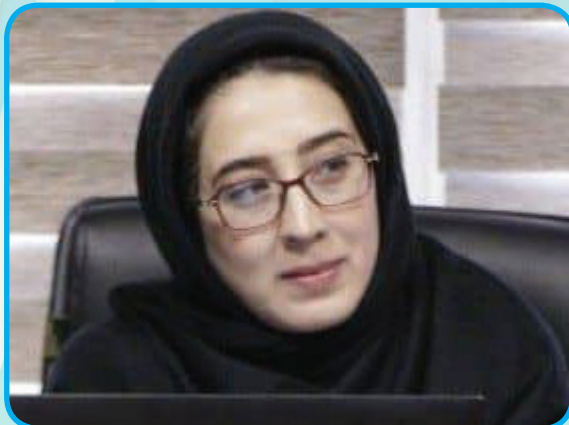
آقای علی مرالی را به سمت «سرپرست دبیرخانه هیأت اجرایی جذب اعضای هیأت علمی پژوهشگاه»،

دکتر زهرا پارساپور را به سمت «سرپرست کتابخانه مرحوم استاد مینوی»

منصوب کرد.

بازاندیشی خویشتن در نقاشی زنان معاصر ایران

جلسه سخنرانی دکتر معصومه تقی‌زادگان با عنوان «بازاندیشی خویشتن در نقاشی زنان معاصر ایران» ۳۰ فروردین‌ماه، با حضور علاقه‌مندان برگزار شد. این نشست اولین نشست گروه مطالعات زنان انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات بود که با همکاری پژوهشکده ارتباطات پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی برگزار شد.

در این سخنرانی دکتر تقی‌زادگان با اشاره به مفهوم بازاندیشی و پیوند آن با دوره مدرن گفت: بازاندیشی به افراد این توانایی را می‌دهد که با تأمل انتقادی هویت خود را مشخص‌تر و واضح‌تر سازند. این قدرت عمل توسط گروه‌های اجتماعی حاشیه‌ای چون زنان مورد استقبال قرار گرفته و آنان تلاش کرده‌اند تا دوره مدرن را تبدیل به عرصه‌ای برای بازاندیشی خویشتن خود سازند، لذا باید روایت‌های قالبی از زن را به فراموشی سپرد. در ادامه بحث به این پرسش پرداخته شد که چگونه آثار زنان نقاش مفاهیم سنتی از زن را به چالش کشیده و خدشه‌دار می‌کنند؟

دکتر تقی‌زادگان با طرح تمایز میان سه مفهوم هنر زنانه، هنر فمینیستی و هنر زنان افزود: هنر زنانه، محصول کلیشه‌های فرهنگی از زنان است، اما باید در نظر داشت که آنچه واقعی است تجربه‌های هنری زنان است. در ایران نیز طی سه دهه گذشته آثار زیادی خلق شده‌اند که نشان‌دهنده بازاندیشی زنان از موقعیت «زن بودن» در جامعه است، نقاشان این آثار تلاش کرده‌اند با به‌کارگیری استراتژی‌های هنرمندانه، انتظارات برآمده از متن سنتی از زن را مخدوش و تصویر جدیدی از زن ارائه کنند. عضو هیأت علمی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی ادامه داد: «زن بودن» مفهومی یکدست و یکپارچه متعلق به جهان سنتی است، اما در جهان در حال تغییر کنونی بازاندیشی خویشتن زنان سرعت گرفته است و لذا باید روایت‌های قالبی از زن را به فراموشی سپرد. نقاشی یکی از عرصه‌های بازاندیشی خویشتن زنان است. به‌عنوان مثال؛ «زهرا پرگاه» در آثارش تصویرگر زنانی است که با نخ‌های مزاحم از پرواز بازمانده‌اند یا در اثری دیگر جوانه‌های تفکر زن توسط سنت قیچی می‌شوند. ارغوان خسروی نیز در آثار خود به نقد انگارهای ایدئولوژیک درباره نسبت زن و مرد می‌پردازد.

نقاشی زنان عرصه نمایش بازاندیشی و جدال با روایت‌های قالبی است

وی تأکید کرد: سنت از زن انتظارات رفتاری مشخصی دارد اما زنان هویت خود را در دوره مدرن فراتر از وظایف و انگاره‌های سنتی سازمان دادند، لذا برخی از آثار زنان به‌صراحت نقش‌های سنتی زنان را نقد می‌کنند و برخی دیگر زنان را در موقعیت‌هایی که در تعارض با نقش‌های طبیعی پنداشته شده و جایگاه‌های سنتی زن همچون فضاهای بسته خانه است، تصویر می‌کنند، مانند آثار شادی قدیریان یا برخی آثار فاطمه طراح که زن در حال تأمل در خیابان به تصویر کشیده شده است. برخی دیگر از آثار در مقابل تصویر الهه‌گونه و زیبای سنتی از زن، استراتژی جنسیت‌زدایی را در پیش می‌گیرند و تصویرگر زنانی با موهای کوتاه، اندام عضلانی و گردن‌های کلفت هستند و حتی با نازیبا کردن چهره و تصویر زن در پوشش خانگی و موقعیت‌های غیررسمی به موقعیت‌های غیرنمایشی زنان اشاره می‌کنند.

در پایان سخنرانی و در خالل گفت‌وگوی میان دکتر تقی‌زادگان و مدیر گروه مطالعات زنان انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات، دکتر سمیه‌سادات شفیع، به نقش زنان در میدان نقاشی پیش از انقلاب و جایگاه آثار بازاندیشانه در بازار هنر پرداخته شد و اینکه الزاماً در آثار نقاشان زن شاخصی چون «ایران درودی» وجه بازاندیشانه دیده نمی‌شود.

دکتر شفیع در پایان از محققان و علاقه‌مندان مطالعات زنان با رویکردهای فرهنگی، ارتباطی و اجتماعی دعوت کرد تا با هماهنگی با گروه مطالعات زنان انجمن ایرانی مطالعات فرهنگی و ارتباطات مباحث خود را در قالب سخنرانی برای طرح در نشست‌های آینده انجمن ارائه دهند.

گزارش طرح پژوهشی:

بازشناسی گرایش‌های تفسیری باطنی و غالبانه شیعه در سده‌های متقدم هجری

طرح پژوهشی «بازشناسی گرایش‌های تفسیری باطنی و غالبانه شیعه در سده‌های متقدم هجری (فاز دوم: نیمه دوم سده دوم و سده سوم هجری)» در سال ۱۴۰۰ توسط جناب آقای دکتر محمدهادی گرامی عضو هیأت علمی مرکز مطالعات علوم قرآنی در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی به اتمام رسید.

بر اساس آنچه که دکتر گرامی در بخش تبیین و اهمیت موضوع بدان پرداخته پژوهش‌های مربوط به اندیشه‌های تفسیری و تاریخ تفسیر یکی از حوزه‌های مطالعاتی شناخته شده در مطالعات قرآنی و تفسیری است و کارهای زیادی در این حوزه صورت گرفته است. با این حال تاکنون پژوهش مستقلی درباره نگرش تفسیری غلات و جریان‌های وابسته به آنها به آیات قرآنی صورت نگرفته است. مجری در این پژوهش کوشیده است رویکردهای تفسیری باطنی و غالبانه شیعی را در نیمه دوم سده دوم و سده سوم هجری بررسی کند. به طور خاص مفهوم انگاره‌های باطن، تحریف، تنزیل، تأویل و... از دید جریان‌های تفسیری شیعه در آن دوره مدنظر بوده است. در این پژوهش با کاربری رویکرد تاریخ انگاره و اندیشه در مطالعات تاریخ تفسیر تلاش شده، تا نتایج تاریخی و ملموسی درباره این دوره کهن تفسیری شیعه با تأکید بر گرایش‌های باطنی و غالبانه ارائه شود که در پژوهش‌های پیشین مورد توجه قرار نگرفته است. در پیجویی گرایش‌های غالبانه و باطنی تفسیری شیعه در اواخر سده دوم و سده سوم هجری در مجموع سه گرایش وجود دارد؛ در این دوره سه گرایش تفسیری تأویل/تنزیل، ظاهر/باطن و تحریف/تنزیل فعال بود و کنشگری داشت. گرایش تفسیری تأویل/تنزیل که از عصر امام باقر(ع) آغاز شد و به طور برجسته تا پایان سده دوم هجری به حیات و تکامل خود ادامه داد. گرایش تفسیری ظاهر/باطن که از عصر امام باقر(ع) آغاز شده بود تا سده سوم هجری به حیات خود ادامه داد و به اوج رسید. از آن سو گرایش تحریف/تنزیل تازه از اواخر سده دوم هجری پا گرفت و در سده سوم هجری به اوج خود رسید. در نهایت و با توجه به نتیجه تحقیق به نظر می‌رسد رویکردهای تفسیری باطنی و غالبانه شیعی در سده سوم هجری به اوج خود در بازه چند قرن نخستین اسلامی رسید.

بزرگداشت دکتر محمدرضا باطنی؛ استادی که در وطن ماند و اجازه نداد در قطعه نام‌آوران خاکش کنند

همزمان با هفته بزرگداشت مقام معلم، مراسم اولین سالگرد درگذشت شادروان دکتر محمدرضا باطنی با حضور جمعی از همکاران و شاگردان و دوست‌داران ایشان، ۲۰ اردیبهشت‌ماه، به شکل حضوری و برخط (آنلاین) در تالار حکمت پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی برگزار شد.

به‌گزارش روابط عمومی پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، در این مراسم که به همت انجمن زبان‌شناسی ایران و پژوهشکده زبان‌شناسی پژوهشگاه و انتشارات فرهنگ معاصر برگزار شد، جمعی از همکاران و شاگردان قدیمی روانشاد دکتر محمدرضا باطنی سخنرانی کردند. این مراسم به دبیری دکتر شهین نعمت‌زاده، رئیس انجمن زبان‌شناسی ایران، برگزار شد.

دکتر حسن عشایری نخستین سخنران این بزرگداشت بود. ایشان آشنایی خود را با دکتر باطنی به جلسات سال ۱۳۶۵ در دانشگاه ایران نسبت داد. دکتر عشایری گفت: «دکتر باطنی از پیشگامان بررسی مغز و زبان بودند و در اولین سمپوزیوم نوروساینس دانشگاه ایران سخنرانی کردند و با همت ایشان این سمپوزیوم ادامه یافت». ایشان مقاومت علمی دکتر باطنی در برابر برخی بحث‌های شبه‌علمی و ضد علمی را از ویژگی‌های این استاد برجسته برشمرد. دکتر عشایری درمورد ترجمه کتاب «مغز من» دکتر باطنی گفت: «اگر نویسنده می‌خواست کتاب را به فارسی بنویسد، به این شفافیت نمی‌توانست!». وی در پایان از کتاب «زیبایی‌شناسی مقاومت» به زبان آلمانی اشاره کرد و دکتر باطنی را یکی از مصادیق این کتاب برشمرد.

دکتر باطنی، استادی که چراغش به این خانه (وطن) روشنی بخشید

در ادامه سرکار خانم دکتر ژاله آموزگار دل‌نوشته خود را با عنوان «آنانکه ماندند» قرائت کرد. دکتر آموزگار گفت: «خوشبختانه دکتر باطنی از جمله استادانی بود که قدرش دانسته شد و چراغش به این خانه روشنی بخشید. در این خانه خاموش شد اما انوارش سال‌های سال روشنی‌بخش خواهد بود». ایشان ویژگی برجسته دکتر باطنی را ماندن در ایران و ساختن این کشور و ایرانی ماندن با همه مشکلات و صدمه‌ها برشمرد. وی در پایان از «دوستان کم‌طاقت» گله کرد که در سال‌های اخیر کشور را ترک کرده‌اند. دکتر آموزگار افزود: «در

این اواخر بارها از او شنیدیم: «خوشحالم که ایران ماندم. من از اینجا تکان نمی‌خورم». او صدمه دید اما تحمل کرد و ماند و در همین جا درخشید». دکتر آموزگار افزود: «او در اینجا خواهان داشت و از اندیشه‌اش جدا نشد».

«روشن‌نویسی» از ویژگی‌های علمی دکتر باطنی بود

دکتر علی‌اشرف صادقی دیگر سخنران این بزرگداشت بود. دکتر صادقی گفت: «درباره جنبه‌های مختلف علمی و اخلاقی دکتر باطنی صحبت زیاد شده است. اما مدیریت یکی از ویژگی‌های برجسته ایشان بود». دکتر صادقی به ذکر خاطراتی از زمان مدیرکلی آموزش دانشگاه تهران دکتر باطنی پرداخت و به تغییرات بنیادین آموزشی دکتر باطنی در دانشکده‌ها اشاره کرد. دکتر صادقی مدیریت علمی دکتر باطنی را هم بسیار جدی و دقیق خواند. ایشان «روشن‌نویسی» را ویژگی علمی دکتر باطنی برشمرد و افزود: «دکتر باطنی (با نگارش مقالات در مجلات) زبان‌شناسی را به میان مردم برد». وی در پایان به نقش همسر دکتر باطنی در موفقیت‌های ایشان اشاره کرد.

دکتر رضا نیلی‌پور دیگر سخنران این جلسه بود که به شکل برخط (مجازی) سخنرانی کرد. دکتر نیلی‌پور درباره درخشش دکتر باطنی بعد از دانشگاه صحبت کرد. وی تأسیس گروه زبان‌شناسی دانشگاه تهران را از دستاوردهای مهمی خواند که در کنار تربیت نسل جوان، در بینش علمی نسبت به زبان تأثیرگذار بود و جزو دوران نخست فعالیت دکتر باطنی بود. اما دوران شکوفایی مجدد دکتر باطنی بعد از خروج از دانشگاه تهران بود.

فعالیت‌های مرحوم باطنی نخستین نهضت عالی زبان‌شناسی در ایران بود

دکتر حسین وثوقی در ادامه به نقش دکتر باطنی در حفظ جایگاه زبان‌شناسی در ایران از بدو تأسیس رشته در دانشگاه تهران پرداخت و بر اهمیت تأثیرگذاری ایشان بر دیگر پژوهشگران تأکید کرد و تأثیرات ایشان را با فردیناندو سوسور قیاس کرد. دکتر وثوقی فعالیت‌های مرحوم دکتر باطنی را نخستین نهضت عالی زبان‌شناسی در ایران خواند. دکتر وثوقی تشکیل انجمن زبان‌شناسی ایران را دومین نهضت زبان‌شناسی کشور برشمرد که در توسعه افق‌های زبان‌شناسی بسیار مؤثر بوده است. ایشان همچنین پیشنهاد کرد برای تحقق نهضت سوم زبان‌شناسی در کشور، دایره‌المعارف از زبان‌شناسان و آثارشان تهیه شود.

درخواست هویدا برای تدریس خصوصی را رد کرد

سخنران بعدی جلسه دکتر شهین باطنی، همسر مرحوم دکتر باطنی بود. ایشان ضمن تشکر از برگزاری این بزرگداشت به ذکر خاطراتی از دکتر باطنی پرداخت.

دکتر شهین باطنی که روزگاری شاگرد دکتر باطنی بودند، ویژگی برجسته و متفاوت مرحوم دکتر باطنی را انگیزه بزرگ ایشان در «مدرسی به تمام معنا بودن» دانست که از راه خود هرگز منحرف نشد. برای نمونه به درخواست هویدا برای تدریس خصوصی نظریات چامسکی پاسخ منفی داد و گفت: «من مدرس دانشگاه هستم. هرکس که بخواهد چیزی بیاموزد باید سر کلاس درس حاضر شود. من معلم سرخانه هیچکس نیستم». ایشان همچنین به شرط دکتر باطنی برای قبول مسئولیت اجرایی در دانشگاه تهران مبنی بر قبول نکردن پیشنهاد و توصیه اشاره کرد. دکتر شهین باطنی افزود: «پس از درگذشت ایشان پیشنهادهایی برای خاکسپاری در قطعه فرهیختگان مطرح شد. جواب به همه اینها این بود که به درخواست دکتر باطنی ایشان در میان مردم عادی به خاک سپرده می شود».

سپس، دکتر مهرانگیز نوبهار به ذکر خاطرات خود از دوران دانشجویی پرداخت و گفت: «در روش تدریس دکتر باطنی جذبه و جدیت با صمیمیت در هم آمیخته بود». وی به این نکته اشاره کرد که دکتر باطنی همچنان که در حوزه زبان‌شناسی متخصص بودند در حوزه شعر هم تخصص داشتند و زبان‌شناسی برای ادبیات یاریگر بوده است. وی به نوشته دکتر باطنی در رد جزمیت شعری نیز اشاره کرد.

دکتر حبیب‌الله قاسم‌زاده به اهمیت نقش دکتر باطنی در رشد روان‌شناسی زبان پرداخت و به اهمیت کتاب «زبان و تفکر» که در سال ۱۳۴۹ منتشر شد، اشاره کرد و گفت: «مسائلی که در این کتاب مطرح شده هنوز هم تازگی دارد». وی در ادامه بر این نکته تأکید کرد که دکتر باطنی: «خوب می‌نوشت، خوب حرف می‌زد و خوب فکر می‌کرد. روشن و شفاف». دکتر قاسم‌زاده در پایان افزود: «کاش در دانشگاه‌های ما دو درس فرزانه‌گی و آزادگی را هم اضافه می‌کردند. زیرا از این نظر بسیار وضع وخیمی داریم».

دکتر باطنی عشق و علم را با هم درآمیختند

دکتر فاطمه راکعی به‌عنوان سخنران بعدی از رفتار علمی، آموزشی و معلمی دکتر باطنی گفت و به ذکر معیارهای اخلاق علمی ایشان پرداخت از جمله: علم برای علم، علم برای رشد و تعالی و فکری و فلسفی و ارتقای اندیشه خود و دیگران، علم برای خدمت، علم با هدف کاربردی شدن و حل مشکلات، علم بدون بخل، علم همراه با پژوهش، علم با قلمرو نامحدود و پرداختن به حوزه‌های میان‌رشته‌ای. درمورد اخلاق معلمی ایشان هم به مداومت بر مطالعه و پژوهش و تسلط عملی به موضوع تدریس و شرکت دادن دانشجو در فرایند تدریس، مهربانی همراه با جدیت، عدالت آموزشی و اهمیت دادن به تک تک دانشجویان، رعایت دقت و انصاف و ارزیابی

علمی دانشجو، در دسترس بودن و استقبال از سؤالات علمی، نوآوری و طرح مسائل جدید و تلاش برای درک مسائل پیچیده و انتقال آن به دانشجویان اشاره کرد. راکعی در پایان تأکید کرد که دکتر باطنی عشق و علم را با هم درآمیختند.

دکتر مصطفی عاصی نیز به برخی ویژگی‌های شخصیتی دکتر باطنی از جمله شخصیت چندوجهی و چندبعدی ایشان اشاره کرد. دکتر عاصی افزود: «دکتر باطنی با تمام جدیت در کار، بسیار خوش طبع بودند و طنز شیرینی داشتند و یکی از پیشگامان زبان‌شناسی جدید بودند که با نشر شیوا و شیرین و ساده، موج استقبال از زبان‌شناسی را در ایران به وجود آوردند». وی در ادامه به نقش آثار ایشان در روشنگری علمی و پیشگامی در حوزه‌های مختلف زبان‌شناسی پرداخت.

دکتر یحیی مدرسی نیز در ادامه گفت: «نسل ما این بخت را داشت که در یک دوره طلایی و در نزد استادان بزرگ پرورش یابد. در بین این استادان، دکتر باطنی برجستگی خاصی داشت». وی بر نقش دکتر باطنی در تولید آثار زبان‌شناسی اشاره کرد. دکتر مدرسی افزود: «دکتر باطنی معلم واقعی بود». ایشان در ادامه به ذکر ویژگی‌های معلم واقعی پرداخت از جمله اینکه معلم واقعی ماشین تبدیل متن به گفتار نیست بلکه انسانی است عاشق، با احساس، مسئول و اثرگذار که دانش، بینش، منش و رسم زندگی را یاد بدهد و آدم تربیت کند. دکتر مدرسی میراث دکتر باطنی را در عرصه علم و زندگی خلاصه کرد و ویژگی‌های هر حوزه را برشمرد.

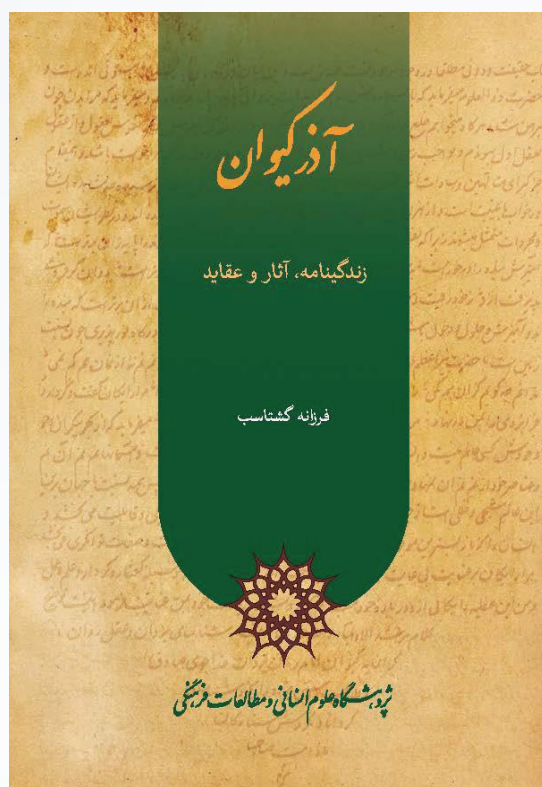
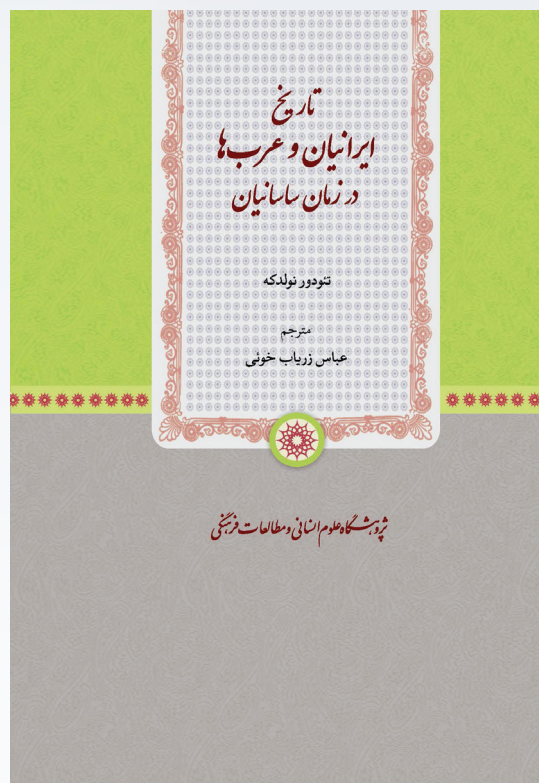

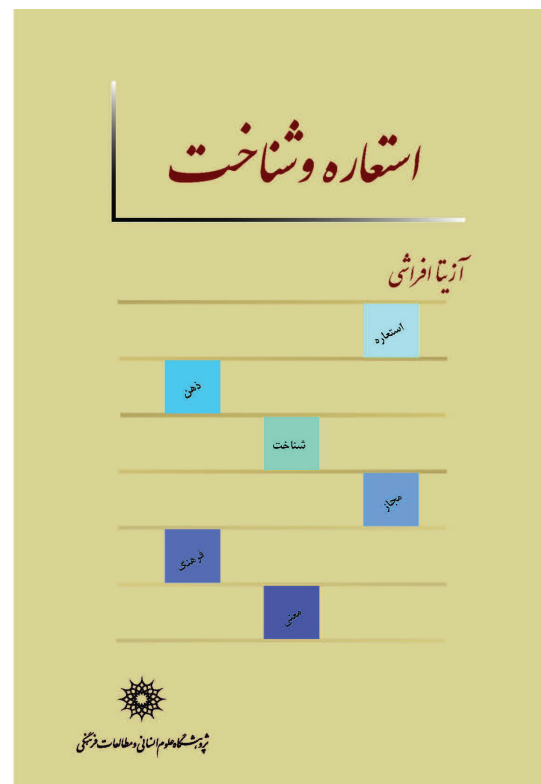
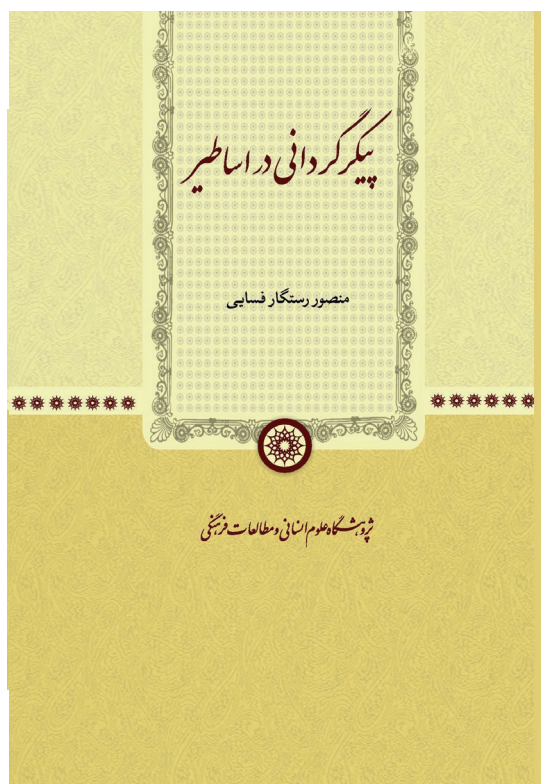
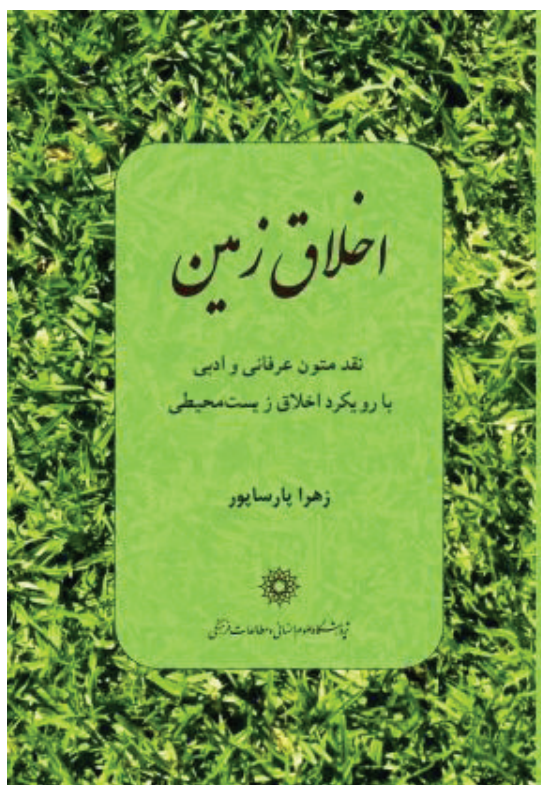
سپس، خانم زهرا احمدی‌نیا از همکاران دکتر باطنی در فرهنگ معاصر ضمن اشاره به دشواری سخن گفتن از دانشمندی چون دکتر باطنی گفت: «دکتر باطنی به سیاق بسیاری از دانشمندان شرق، علم را از غرب فراگرفتند اما توانستند آن را از آن خود و یا بهتر بگوییم زبان فارسی کنند و برای مخاطب ایرانی واگو سازند». وی افزود: «مفاهیمی چون سخت‌کوشی، خردمندی، اندیشمندی و خلاقیت و واژه‌هایی از این دست، به شکل مجموعه‌ای معنایی در ذهنم جا باز کرده‌اند و مصداق این مجموعه را در جهان خارج دکتر محمدرضا باطنی می‌بینم».

دکتر امید طبیب‌زاده به‌عنوان آخرین سخنران این بزرگداشت به ذکر خاطراتی از خدمات دکتر باطنی در دانشگاه تهران به نقل از دکتر رهنما پرداخت و گفت: «مهمترین مؤلفه هویت ملی ما چیزی جز فرهنگ نیست و یکی از ویژگی‌های این فرهنگ این است وقتی یکی از بزرگان ما دچار مشکلی در مواجهه با قدرت می‌شود، ما رهاش نمی‌کنیم. سه مورد از این اتفاق برای دکتر باطنی رخ داد». وی در ادامه به ذکر این موارد پرداخت. گفتنی است از طرف انتشارات فرهنگ معاصر به سخنرانان جلسه، آخرین کتاب دکتر باطنی با عنوان «درد، منشأ رنج و تلخکامی» که مشترکاً با خانم فاطمه محمدی ترجمه شده است، اهدا شد.

کتاب‌های منتشر شده در پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی

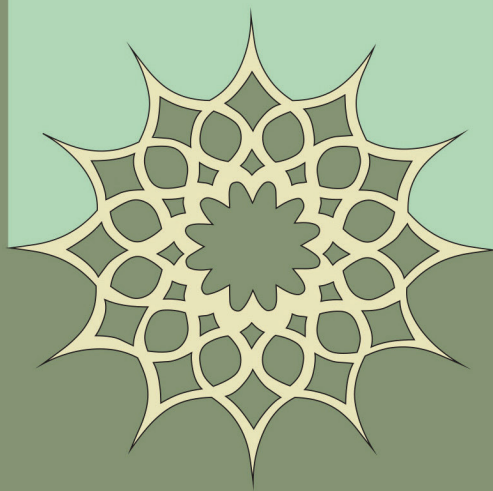

ثڤو، شكاھ علوم انسانى ومطالعات فرھنگى

مدرس‌ان سرشناس
اروپایی در قرون وسطی

کریم مجتهدی

ژورنال علمی و مطالعات فرهنگی

سردبیر: جوریه احدی

دبیر تحریریه: شهرام اصغری

هیأت تحریریه: محسن باباخانی، مجید زارع، سعیده زندی و صادق کیا

ravabet1@ihcs.ac.ir

www.ihcs.ac.ir

پیام‌رسان‌ها: @ihcss, @pajoheshgah